

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

R. P. Thomæ Tamburini È Societate Jesu Opera Omnia

Tamburini, Tommaso

Lugduni, 1689

Tractatus II. De Contractu censuali, seu de censibus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78172](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78172)

conseruandum statum bona fide acquisitum. Hæc ibi, & ita Diana p. 5. tract. 14. ref. 57. ex Celestino, & Scoto, & consentire videtur De Lugo d. 21. de iust. n. 12.

§. IV. Cuiam sint usura restituenta?

1. **S**ane iis, à quibus usuras quis accipit. Quod si hi mortui inuentantur, restituentæ ea erunt hæredibus, seu iis, qui ipsorum nomine acquirere possunt. Ratio est clara, quia hi sunt Domini. Quid, si sint ignoti iis, quibus debetur eiusmodi restitutio?

Respondeo, tunc debere restitui pauperibus, vel operibus piis, ut decreuit Alexand. II. vnde tunc habere locum Bullæ compositionis in loco, ubi adest privilegium Bullæ Cruciatæ, diximus. lib. 8. in Decalog. tract. 4. cap. 1. §. 3. num. 20. & docet Molina disp. 748. Ludovic. à Cruc. in Bulla Cruc. d. 3. dub. 14. aliique.

CAPVT X.

De petente ad Usuram.

1. **D**vo hi sunt certa. Tertium sub controversia. Certum est primò, mutuatario licere, vt vult Sanc. lib. 3. in Decalog. cap. 8. num. 20. aliique, solvere usuras ob mutuum iam acceptum. Ratio est, quia hæc non est causa peccandi, quæ detur usurario, dum is possit facillè illas non acceptare; sibi ergo imputet, si recipiat. Excusatur autem mutuatarius (ne Infidelis habeatur, & ne mutuum, quo alia vice fortassè indigebit, non inueniat) à cooperatione, quæ videtur esse cum peccato usurarii.

2. Certum est secundò, posse secundùm Sanch. ibid. Mol. Vsq. aliòsque apud Dianam part. 5. tract. 7. de scandalo, resolut. 8. aliquem petere pecuniam mutuum ab eodem usurario, promittendo illi lucrum ex mutuo, quando ea pecunia is indiget. Ratio est, quia si petens, nec consilium dat, nec intendit, ut supponimus, eam usurarii iniustitiam, quod certè esset iniquum, sed intendit utilitatem propriam, supposità malitiâ usurarii, quam mutuatarius solam permittit, nam ceterum propria indigentia dat ipsi sufficientem causam, ne sit cooperator cum usurarii peccato.

3. Controversum ergo remanet tertium. An idem licite possis, quando illa non indiges, sed sine necessitate illam velis expendere ad ludos, ad convivia, &c.

Respondeo, tres esse sententias. Prima, negat. Secunda, affirmat. Tertia, distinguit, hæc enim tertia asserit, non posse, si usurarius non est paratus ex malitia sua ad dandas pecunias sub usura; at posse, si est ex sua malitia paratus, ibi enim tu excitares usurarium ad peccatum iniustitiæ, hic non item. Sanè, ut vides, prior pars huius rationis probat primam sententiam negantem, at posterior probat secundam affirmantem, si prædicta ratio profundè consideretur.

5. Equidem assero (ut lib. 5. in Decalog. c. 1. §. 4. num. 44. fufius dixi) has sententias omnes esse probabiles, sed probabilissimè addo cum Petro Hurtado 2. 2. d. 173. sect. 14. §. 74. posse semper, vel certè regulariter ab usurariis sine vlla causa necessitatis peti mutuum, etiam signatè ad usuras (sed semper intendendo propriam commodum, non verò ipsam iniustitiam usurarii, nec positivè ad usuram commitendam ipsum excitando.) Ratio est, quia cum usurarii sint parati ad eiusmodi lucrum usurarium accipiendum, non jam ex passione, sed ex malitiâ delinquant.

6. Hactenus de peccato usuræ, nam de peccatis usurarii, de quæ Iudice competente contra ipsum, quæ maximè pertinent ad forum externum, legatur Molina disp. 333. & 334. Salas dub. 45. & 46. de usuris, Toler. l. 5. summa, cap. 36. Navar. cap. 17. num. 279. Lessius dub. 22. Canonista in toto titulo de usuris, Covar. tertio variarum

cap. 3. De Lugo disp. 25. de Instrua. à num. 43. de Instrua. disp. 3. de contract. quæst. 4. punct. vltim. Ceterum de usura tomo 8. v. Usura, conclus. 334. Aliique peccato apud ipsos.

CAPVT XI.

Summa Modorum aliquot lucrandi ex mutuo sine culpa Usura.

1. **I**uvat denique hos modos hic iungere, ut viderentur appateant, quæ spem dicuntur hic, & breviter addam.

Quatuor sunt modi (ait Valent. tom. 3. in 22. disp. p. 2. sine), tolerabiles percipiendi annuatim certum lucrum salvo, & securo Capitali, ut puta quinquæ pro centum.

2. Primò, si ad id suppetat Titulus aliqui ex certis bus, ut lucri cessantis, vel damni emergentis, qui melior sit quam latissimè. De hoc modo fusc ego ego in Dec. tract. 3. cap. 8. §. 3.

3. Secundò, si Societas in eatur cum pacto afferendi Capitalis, & lucri quinarium pro majori lucro sperandi socio in compensationem ejusmodi onerum relinquantur ista pacta sicut explicita intentione, sive implicita. De hoc ego pluribus agam infra, lib. hoc 9. tract. 8. de Societate. §. 3.

4. Tertiò, si ematur census realis cum pacto redimendi, & afferendi, sive implicita intentione, sive explicita intentione. De hoc ego agam infra, tract. 2. cap. 2.

5. Quarto, si absque expressa determinatione Censuum Societatis, vel census, &c. Invenio saltem generalitèr accipiendi in lucrum, aliquo tantum modo usura, quæ ad quem consideratis personarum & facti circumstantiæ videatur factum ipsum revocari posse.

Hic modus non est diversus à dictis, vel aliter solùm ostendit implicitam intentionem aliquam habere ad iustitiam contractus. Lege eundem Valentini nos quidem de hac re diximus in lib. 8. Decal. tract. 3. §. 3. n. 21.

6. Hæc ex Valentia. Addi etiam potest quibusdam contractibus, quem Siculi appellamus. Ad Mutuum, de quo disputatum à nobis est latissimè in lib. 8. Decal. tract. c. 7. §. 7. n. 21.

7. Sextò, si fiat Contractus veri Cambii, per se suis requisitis conditionibus, de quibus infra agam peribis.

8. Si cui aliquis alius modus in mentem veniat, oro, subscribat. Dum ego calamum à pagina gratiæ, tantisper amoveo.

TRACTATUS II.

DE

CONTRACTV CENSVALI seu de Censibus.

CAPVT PRIMVM.

Quid sit, & quotuplex Censur.

CENSUS, ut hic sumi solet pro annuo redditu. Est annua pensio, quæ ex re alienata singulis accipitur.

Multiplex autem habet divisiones, quarum precipuæ sunt sequentes.

Census Reservativus, & Consignativus.

2. Primò, dividitur census in reservativum, & consignativum. In reservativo, do tibi meum prædium, & reservo mihi ex illo certam pensionem, ut scilicet tu singulis annis, vel mensibus solvas mihi aliquam justam summam, v. g. decem aureos. In consignativo, retineo quidem dominium rei meæ v. g. prædii, domus, & cætera, sed in illis constituo pensionem, v. g. decem aureos singulis annis, vel mensibus, tibi solvendo. Solùm ergo transfero in te jus percipiendi pensionem à re mea, non verò rem meam: neque enim, in hoc census genere, vendo tibi rem meam, nec fructus ipsos percipiendos à re mea, sed jus ad illos percipiendos, ut ex *infra* dicendis clarè intelliges. Nam propterea lurisperiti census consignativum sic definiunt: *Est jus percipiendi annuam, vel mensuram pensionem ex re fructifera, vel persona alterius.* Unde cum dicit: *Habeo censum in feudo Petri,* census est: *Habeo jus exigendi certam pecunia summam, seu certos fructus ex Petri feudo.* Lege Valent. *tr. 3. §. 2. d. 5. q. 2. p. 1. Mol. d. 3. §. 3. Less. l. c. 2. d. 1.* aliòsq;.

Adverte, eum, qui emit censum, id est cui solvenda est pensio, appellari censuistam, seu censualitiam: qui verò vendit, id est, qui soluturus est censum, vocari censuarium.

Personalis, Realis, Mixtus.

3. Secundò, census consignativus, de quo solet hic esse sermo, propter graves, & proprias difficultates, quibus scater, triplex est, ratione scilicet rei, super qua constituitur, quæ item est triplex. Primò enim constituitur super aliqua persona, diciturque census personalis, tunc pensio solvenda est, veluti ex fructibus propriæ artis, industria, operæ, laboris ipsius personæ, in qua census fundatur. Merus autem erit personalis, si nihil addas; aliam rem, ex qua non solvatur quidem pensio, sed sit, veluti dignus, seu hypotheca ad assecurationem dicti census, deitur, testibus Molin. *l. c. & Less. l. c. d. 2.* non merè personalis.

Secundò, constituitur census, seu fundatur in aliqua re vilii, & fructifera, sive immobili, ut sunt prædia, domus, & c. sive aliquando mobili, seu se movente, quæ facit fructum, ut sunt greges, armenta, & c. diciturque census realis. Tertio, constituitur in re, & in persona ita, ut si res pereat, debeat ipsa persona solvere ex fructu suæ artis, vel industria, diciturque census mixtus.

Perpetuus, & Temporalis.

4. Tertio, dividitur census ratione temporis. Alius enim est perpetuus, id est, pensio est perpetuò solvenda, nam, & ad hæredes transit. Alius temporalis, id est, pensio solvenda ad tempus, sive incertum, ut si esset ad vitam alterius, quo pacto vocari vulgò solet vitalitius, sive certum, ut, si esset ad decem, ad quindecim, ad viginti annos. Unde clarè colligis, non esse licitum, constituere censum perpetuum super personam, quia hæc perpetua non est, & consequenter fructum perpetuum non facit.

Redimibilis, & Irredimibilis.

5. Quarto, dividitur ratione pacti, nam pacisci solent contrahentes aliquando, ut census redimatur, ut tunc dicitur census redimibilis. Quòd si pactum sit, ut census redimatur, seu extinguatur, quandoconque voluerit venditor, restituendo pecuniam totam, quam habuit ex venditione, pactum erit in gratiam venditoris: Si, quandoconque voluerit emptor, erit in gratiam emptoris, si quandoconque venditor, vel emptor voluerit, erit ex parte utriusque, atque adeò in utriusque gratiam. Aliquando autem paciscuntur contrahentes, ut nunquam census redimatur, & tunc erit census irredimibilis, atque adeò perpetuus. In dubio, an census sit redimibilis, an

irredimibilis, esse irredimibilem putat De Lugo *d. 27. de Inst. n. 7.* contra alios, quem vide.

Pecuniarius, Fructuaris.

6. Quintò, dividitur ratione pensionis; eri enim census pecuniarius, si solvitur pecunia: Fructuaris, si fructus, oleum, frumentum, vinum, & c. quæ ex re percipiuntur.

Census, Incertus.

7. Sextò denique, certus dicitur census, si debeat solvi determinata pars fructuum, puta semper, & in omni eventu; quinque mensuræ hordei, vini, & c. Incertus, si indeterminata, seu, ut aliqui loquuntur, aliquota, puta, tertia, vel quarta, vel quinta pars fructuum, qui ex re, illo anno, provenient.

CAPUT II.

De Iustitia prædictorum Contractuum.

Prædictos census esse ferè omnes licitos, & justos, nisi aliunde, sive in pretio, sive ex aliquo adjuncto delinquantur, tanquam certum supponimus omnes.

Dixi, ferè quia dubitatur, ut volunt Val. *com. 3. 2. d. d. 9. part. 2. & quest. 25. p. 2. & Less. l. c. cap. 2. num. 18.* de merè personali, deque vitalitio, de quibus hic breviter. Nec omittimus tamen dicere id, quod scitu necessarium erit de reali.

§. I. *Personalis, an sit licitus?*

1. **D**ico primò, hunc esse justum, ac licitum ex natura sua, quia à veritate aberrat id, quod aliqui cum Navarro dicunt, hunc contractum non esse, nisi mutuum cum lucro, atque adeò esse meram usuram; aberrat, inquam, à veritate, nam contractus hic est emptio fructuum, seu lucri, quod homo opera sua acquirere potest. Sicut ergo omnes concedimus, censum realem esse licitum, quia per illum emittit ius ad percipiendos fructus agri, domus, piscinæ, & cætera, ita concedere debemus, esse licitum, emere ius ad fructus, quo homo sua arte, & opere facere potest.

2. Sed adverte primò, quod sicuti venditor tunc debet hoc efficere, ne fraudet emptorem, ex quibus solvere possit pensionem, sic emptor debet, in emendo ejusmodi censum, cognoscere, talem personam esse idoneam, ad lucrandam illam pensionem, quam venditor vendit; lucrandam, inquam, quæ id est, venditoris industria, officio, officio, & c. secus nihil emeret, unde pensionem iniuste sumeret.

3. Obiicies cum Navar. Martinus V. & Calistus III. in suis Bullis paulò pòst referendis, solum dixerunt, census reales esse licitos; ergo personales reprobarunt. Respondeo, dictos Pontifices non negasse, census personales esse licitos, sed solum declarasse, census reales licitos esse, de quibus interrogati fuerunt, ut *loco citato* notat Valent. Quare nihil contra nos.

4. Dico tamen secundò, census hos personales propter fraudis, & usuræ timorem, esse jure Pontificiæ prohibitos, nam propterea addidimus in præcedenti conclusione illud (ex natura sua.) Hæc conclusio patebit ex dicendis, quia Pontifices semper requirunt census debere constitui in re immobili. Quoniam ergo prohibitio fundatur in præsumptione fraudis, & usuræ, si hæc verè, omnibus consideratis, absunt, licitus erit in foro conscientie contractus, si cætera adsint; nam in foro fori iudices debent judicare juxta prædictum jus Pontificiam.

§. II. *An*

§. II. An licitus sit Vitalitius?

1. Censibus vitalitiis, de quo hic debetari, & disputat, celebratur, primò, in hunc modum: *Do tibi centum aureos, quos à te nunquam auferam, eo tamen pacto, ut tu, donec ego vivero, vel donec vixerit meus filius, vel nepos, si nascetur, (quamvis nondum sint nati) vel donec vixerit Petrus, vel Paulus, vel uterque, Tu, inquam, des mihi quinque pro singulis annis, & hoc vocatur census vitalitiis personalis.*

2. Celebratur secundò; hoc alio modo: *Do tibi centum, quibus mihi vendas jus ad fructus tui prædii, donec vixeris, dando mihi ex illis fructibus quinque, & singulis annis tue vite, vel alterius, & hic appellatur census vitalitiis realis.*

3. Dico jam primò, hos contractus posse licito modo celebrari, semper præscindendo ab aliquò extrinseco inconvenienti, & supposito pretio justo, de quo mox infra, cap. 3.) hoc est, esse licitos hos contractus, non solum, quando census dictus constituitur supra rem realem, v.g. prædium, sed etiam, quando daturat supra personam, quantumvis hæc persona nulla ratione ex sua arte & industria sit fructifera. Ratio hujus dicti est, quia iustitia hujus contractus nequaquam innititur in eo, quod ematur jus ad fructus, sed in contractu sortis, in quo specialiter contrahentes se exponunt periculo luctu, & damni, cum mors sit incerta. Si enim sic dicas: *Do tibi centum, quæ à te, vel à tuis nunquam sint auferenda, tu verò reddas mihi, vel meo hæredi, singulis annis, (tua vita durante) decem, nonne potest esse, ut æqualiter ego, vel tu, juxta longitudinem, vel breviterem tue vite, laetum, vel jacturam faciamus?*

4. Dico secundò, census eisdem vitalitiis posse licite celebrari, etiam post Bullam Pii V. Ratio est, quia iustitia hujus contractus, de quo agimus, non innititur, ut modò diximus, in emptione fructuum, vel alterius rei, sed in periculo æquali, estque contractus sortium. Hæc sententia, quam sequitur Lopez, c. 55. de contract. conel. 3. Rodr. lib. 1. summa, cap. 64. est mihi probabilior. (Estos, Molina d. 389. in pr. claus. dicat, id esse contra Bullam Pii V.) Pius enim non videtur prohibuisse ludam sortis, sed contractum illum personalem, qui fundatur in fructibus, vel operibus solius personæ. Adde, id, quod, modò dixi §. præced. n. 4.

5. Atque hinc fit, ut, quamvis pensiones, quæ sperantur colligendæ, sint minoris summx, quam summa data, vel sint majoris, semper sit licitus contractus, quia per hunc emuntur illæ pensiones, sed iusto pretio emitur spes ad illas, unde sub æquali periculo potest euenire, ut nihil habeas, si statim moriatur venditor, vel multum, si vivat diù.

§. III. An licitus sit Realis?

1. A Deo licitus est census realis (præscindendo semper ab aliquò extrinseco inconvenienti, &c.) ut putem, docere contrarium, esse nunc saltem temerarium, & erroneum. Ratio est, quia Martinus V. Calistus III. Nicolaus V. in Constitutionibus mox afferendis §. 8. Censum, realem approbant, & approbationis quidem ratio potissima fuit, quia est verus contractus emptionis, quo non quidem emitur ipsa pensio, si naturam contractus census bene cognoscas, sed, vel emitur ius percipiendi ipsam ex fructibus rei, ut habent communiter Doctores apud Layman, lib. 3. tract. 4. cap. 18. n. 3. vel, ut habet De Lugo d. 37. de iust. num. 20. emitur pars ususfructus illius prædii, super quo census constituitur, ita, ut dominium totum directum prædii maneat apud venditorem; dominium verò vile, quod appellatur ususfructus, ex parte, vendatur; nam propterea, minoris semper debet vendi, quam valeat totum prædium, quia minoris æstimatur dominium vile, quamvis totum & integrum, quam dominium ipsum vile simul cum

dominio directo, quorum utranque venditur, quod venditur absolute prædium; cum in casu venditur solum ususfructus, ut dictum est.

2. Ex hac ratione sive, ut Doctores communiter tenent, ut De Lugo illam inducit, vides primò non solum emi census antiquos jam constitutos, sed etiam potest vos constitui. Nam eadem est ratio, per quam potest rectè constitui sunt, ac illa, per quam nunc de novo constituantur; utrobique enim non est mutuum, cum bene sed vera emptio, & venditio; & profectò antiqui quæ ne olim fuerunt novi?

3. Vides secundò, facile solvi argumentum ab aliquò Dec. conf. 32. Atet. conf. 151. putantium, esse illicitos, quod censum recipere, v.g. mille ab emptore, debet singulis annis ad rationem verbi gratiâ, quinque pro centenario ipsi dare quingenta; dabit ergo ex obligatione centum in ducentis annis, & tamen semper debet mille, quod est Centum quodque semper, ex natura hujus census rectè, & debet, si vult censum extinguere; ergo obdat dare plus, quam acceperit, quæ est clara ultra. Inquam, solvitur, nam licet iuste emit quis prædium, quamvis idem ex fructibus, quos per annos continenter colliget, compenses tibi totum prædium, quod dicitur, adhuc ipsi remanet totum prædium, quod possidet, re, quanti emis; ita etiam licita, & iusta, cum tempore census realis, quamvis pensiones solvenda sint, prædium ipsius Capitalis. Et ratio ulterior hujusmodi est, quia ego non emo ipsas pensiones futuras, sed, ut modò vidimus, ius præsens ad illas, quod tenet à re habitum, & veluti à me possessum, necesse est, ut non tanquam Domino fructificet.

4. Vides terciò, necessarium esse ad institutionem pensionis census: ita Medul. Theolog. 3. tract. 2. c. 4. ex Bonac. ut res sit fructifera, unde in illius est venditio census, id est, censuarius, si obligat emptori, id est, censuaria rem non potest reddere fructus, illam non quot pensio exigit, aut si obligat rem, eos quidem reddentem, sed iam in aliis censibus vendiam.

5. Denique, quamvis census sit supra prædium, quæ fructus; scias tamen, bene, & licite te posse deponere à possidente prædium, pensionem pecuniariam in constituendo ejusmodi censu, ad ius implicitè ad contractus: Alter est venditionis census fructuum, qui mihi venditor ius ad fructus, seu, ex exploitatione prædii, ususfructus partialis. Alter permutacionis, qui venditor sibi retinet fructus, & solvit, servata æquitate, pecuniam, computando unum annum forte dicitur pro alio. Lege Mol. d. 385. Arag. 2. l. 9. 7. d. 2. c. 1. c. 2. De Lugo l. c. aliisque.

CAPVT III.

Quòdam pretium sit infusum in dictis contractibus?

§. I. Pretium infusum in Vitalitiis.

1. Iustum pretium census vitalitiis, sive realis, sive personalis est illud, quod communi hominum estimatione in singulis locis indicatur, sive summam, sive medium, sive infimum. Quòd si fuerit à Principe taxatum, illud erit indivisibiliter servandum, sicut limitatum fit in cæteris rebus, quæ venduntur, & quibus taxa ponitur à Republica.

2. Inquires: Si nec Princeps taxaverit, nec communitas æstimatio, quomodo ab ipsis contractibus extrahendum?

3. Respondeo, iuxta prudentis viri arbitrium, habita, ut vult Boss. lib. 2. c. 22. d. 6. sum. 41. c. 1. 3. comm. ratione ætatis, complexionis, modi vivendi illius, pro cuius vita solvenda est pensio, copia item, vel penuriam pecuniarum in civitate, & habita etiam ratione, quod

ejus adveniente morte, capitale amittendum sit. Quare minoris emi debet census vitalitius, si supra vitam robusti, vel juvenis censum constituas, quam senis, vel infirmi. Hæc etiam debere considerari à Principe, si quando ipse fortasse taxare velit justum pretium census vitalitii, manifestum est, secus erit in justum, nec ei standum; Injustitia tamen debet evidenter constare. Lege de his Gasiam, de contract. cap. 27. num. 4. & Rodriguez, in summ. lib. 1. c. 44.

4. Quando pretium non est taxatum, putat Molina, disp. 388. hoc modo esse statuendum pretium census vitalitii personalis, ut scilicet habeatur ratio, ad quot annos pervenire possit is, ad cujus vitam census emitur, & desumatur dimidium dictorum annorum, quod erit, inquit, justum pretium dicti census vitalitii. Si sit, v. g. spes, ut ille vivat viginti annos, pretium constituatur, quasi certò vitutus sit, decem; possit enim vivere triginta & possit eras mori. Sumatur igitur medietas illorum viginti annorum, id est, decem. Hæc aliquibus meritò non placent, & præsertim Ioan. De Lugo, d. 27. de iust. n. 39. qui tandem concludit hunc Molinæ discursum juvare quidem, sed omnes tamen alias circumstantias num. præced. à me dictas esse considerandas.

5. Illud denique nota, in sensu vitalitio, si is fuerit justo pretio, v. g. centum aureis emptus, non posse in ejusmodi emptione poni pactum, ut æquali pretio revendatur. Patet ratio, quia, quando revendetur, cum sit transactum aliquid de vita, ut communiter solet occurrere; pauciores solutiones remanebunt, quàm erant initio, Decernatur ergo tunc prudenti judicio, quot anni, & quæ spes remaneant.

§. II. Pretium justum in aliis Censibus.

1. Pari modo justum pretium aliorum censuum est, quod communi vtu Provinciarum, vel Civitatis est receptum. Rursus, si Princeps justè taxaverit, illi standum erit, nisi evidenter injustum pretium apparuerit, ut modò diximus de vitalitio. Si, nec usus, nec Princeps taxavit, determinent sine dolo contrahentes, omnibus expensis.

2. Aliqui hanc regulam tradunt, ut Med. quest. 12. de Vir. ad 2. Conrad. de censibus, quest. 82. concl. 3. ut scilicet eo pretio ematur census perpetuus, quo emeretur ipsè fructus, vel aliæ fructifera, quæ tantundem redderet in fructibus, deductis expensis. Quare, eo pretio, quo emi potest res fructifera, quæ singulis annis reddit fructus centum aureorum, eodem potest (aiunt) emi census perpetuus, & irredimibilis. Sed certè verius est, posse censum paulò minoris emi, cum plus sit, plenum domidium rei habere, quàm solum jus, quamvis perpetuum, percipiendi fructus.

3. Præterea, quia in contractu censuali non emitur res censui subiecta, sed jus percipiendi fructus ex re, ideo, si res illa, ut habet Covar. lib. 3. var. cap. 7. num. 6. Tol. lib. 5. cap. 47. magnos afferat fructus, poterit in eâ constitui ius exigendi omnes illos, atque adeo magna pensio, (deductis semper expensis) non enim debet haberi ratio in emptione census, quantinam illa res æstimetur, & quanti vendi possit, sed quanti sunt, & quanti valoris fructus, quos illa de liquido patit.

4. Denique, eadem proportione servata, multò minoris vendi debet, si sit census redimibilis à venditore, quia hoc facit deteriorem conditionem emptoris. Multò minoris, inquam, juxta arbitrium prudentis viri omnes circumstantias expendentis. His explicatis, quatuor hic sunt notatu digna.

Licitæ est Venditio Censui majori pretio, quàm sit Taxa.

5. Notatio prima: Quando à Principe taxatum est pretium census (ut certè pro Sicilia Philippus Rex, vide supra, cap. 6. §. 5. n. 1. & pro Germania Carolus V. apud Medul. Theol. lib. 3. tract. 5. cap. 3. dub. 9. num. 1. taxavit ad P. 111.

rationem quinque pro centum, & Summus Pontifex Clem. VIII. anno 1593. Quoad sublevationem, ad rationem septem pro centum pro statu Ecclesiastico) quando, inquam, taxatum est pretium census, illicitum, & injustum est, emere censum minori pretio, quàm sit taxatum, licitum tamen, & justum erit, vendere pro pretio minori. Exemplo id intelliges facile: Si das in Sicilia ducentos aureos Petro, volens ab ipso emere censum super ejus prædium, Petrus non debeat tibi solvere singulis annis nisi decem; nec potest illum obligare, ut solvat undecim, duodecim, vel amplius, quia non potes emere minori pretio censum decem aureorum annuorum, nisi ducentis aureis, id est, ad rationem quinque pro centum, ut statuit Philippus Rex. At verò potes velle, ut Petrus solum reddat annuatim octo, v. g. vel quinque, vel minus, & sic Petrus venditor vendet tibi censum pro majori pretio, nam pretio ducentorum aureorum vendet censum annuum octo aureorum, id est, ad rationem non quinque pro centum, se minus, id est, quatuor pro centum. Ratio hujus doctrinæ est, quia pretium in censibus taxatur in favorem venditorum, qui, non nisi ob necessitatem, solent vendere census, & querere solent emptores. Quare, si non taxaretur à Principe pretium, cogerentur vendere illos census pretio valde tenui.

Quomodo supplendum, quando census emitur injusto pretio?

6. Notatio secunda: Ad quid obligaris, si censum à censuario, emisti majoris? Emisti verbi gratia, contra taxam censum decem aureorum annuorum, pretio centum aureorum, cum dubitasses emere pretio ducentorum aureorum, & per duos annos, v. g. habuisti pensionem correspondentem, id est, viginti aureos, debetne restituere censuario venditori non solum centum aureos ad supplementum legitimi pretii census, eorumque interesse, quod fortè venditor passus est ex carentia illius pecuniæ, an etiam illos viginti aureos, seu saltem decem, quos habuisti?

Respondeo, esse rectè tres casus distinguendos; vel enim primò, pretium fuit taxatum cum clausula irritante contractum, vel secundò, sine clausula irritante, vel tertio, nullà lex, nullàque consuetudo pretium taxavit.

7. Si occurrat primum (& in Sicilia quidem esse taxatum cum clausula irritante, vel scilicet invalidè vendatur census, nisi ad rationem quinque pro centum, innumeris modò, & iterum dicemus inferius, cap. 6. §. 5. d. num. 2. (vbi etiam probabimus, legem hanc fuisse cum iustitia latam) si occurrat, inquam, primum, sunt tria sub pena peccati mortalis restituenda. Primò, dictum supplementum pretii. Secundò, damnum, quod ex hujus carentia fortè passus est venditor, (quæ duo dicta certa sunt ex univèrsalibus regulis restitutionis.) Tertio, denique pensiones acceptæ, at non omnes, sed solum qua parte excedunt justum pretium. Ratio hujus tertii est, quia ex vno capite contractus in hoc casu est irritus; ergo censuista non habet absolute titulum justum retinendi pensiones: Verùm, ex alio capite, quia saltem ex voluntate, & cōsensu, & ex præsumptione, quod clausula illa non irritet contractum, nisi qua parte continet injustitiam, validus est in conscientia contractus pro parte correspondente justo pretio; ideo poterit censuista retinere partem pensionis, quæ fuit ex justo pretio, quandoquidem pro hac parte fuit, ut dico, validus contractus. Hinc in exemplo posito dictus emptor debebit, Primò, restituere centum aureos. Secundò, interesse, si fortè ex horum centum carentia venditori natum est. Tertio, decem aureos, nam alios decem, utpotè justè in conscientia acquisitos, retinere poterit.

8. Si occurrat secundum, & tertium, hoc est, si emisti supra taxam sine clausula irritante præceptam, vel, vbi non est lex, præsertim taxans, duo tantum sunt restituenda, id est, dictum supplementum pretii, &

interesse ex ipso, si forte venditori accidit (& semper erit emptor, ut omnes scimus, in peccato, dum hæc duo non reituit) poterit tamen sibi retinere omnes, & integras pensiones, id est, in dicto exemplo aureos viginti. Ita tenet Less. l. 2. c. 22. d. 5. De Lugo d. 27. de Just. n. 5. aliique.

Ratio est, quia tunc, ut supponimus, contractus est validus, ergo dominium iuris ad censum translatum est in emptorem; ergo emptor pensiones illas tanquam suas accipit, quamvis semper cum obligatione, ut dictum est, solvendi, quod est supplendum de pretio ipso, & solvendi damnum, &c. Sicuti, si emis domum, nec integrum pretium solvis, fructus locationis domus tuus est, quia provenit ex re tua, licet obligeris semper supplere pretium, & damnum; quod forte provenit venditori domus ex carentia pretii.

Quo pretio vendi potest Censum iam constitutum?

9. Notatio tertia requirit solutionem illius celeberrimæ quæstionis: An census licite possit emi minori pretio, quam fuerit ab initio constitutus. Emisti, v. g. censum quinque aureorum annuorum pretio centum aureorum, an possim ego te emere ejusmodi censum, pretio, v. g. nonaginta aureorum?

10. Respondeo, vel possumus loqui, quando non adest pretium census determinatum à Principe, seu consuetudine, vel quando adest. In priori casu est communis opinio cum Lessio l. 2. c. 22. n. 47. docens, posse. Et ratio est, quia pretium vulgare, quale esset hoc, non consistit in indivisibili, & sæpe, quod est emptum pretio rigoroso, redimitur infimo. Adde, sicut in aliis rebus, sic in censibus, pretium augetur, & minuitur juxta copiam, vel penuriam emptorum, & venditorum, diminui item, quando merces est ultronea, juxta ea, quæ de capitibus, unde crescat, vel decrescat rerum pretium, c. 8. Decal. vr. 3. c. 7. §. 4. diximus.

11. In posteriori casu duplex est opinio. Negat altera, altera concedit. Ratio negantium est, quia supposito Decreto Principis taxante pretium, cum illud consistat in indivisibili, præteriti nequit. Ratio Mol. d. 393. n. 5. Less. l. c. n. 45. Nav. in sum. c. 23. n. 91. Lopez de contract. c. 58. concedentium est, quia Decretum, seu Lex statuens certum pretium censibus, intelligenda est de censu, quando constituitur, seu fundatur, de hoc enim loquitur Lex, Summa Corona 2. p. de cens. n. 16. Nav sibi cont. in com. de usuris, n. 112. Dian. l. mox citand. asserens Nan. Sylvest. Ioan. à Cruce; non verò, quando venditur census iam constitutus. Imò iidem dicunt, id in praxi fieri, ubique sic esse receptum. Vtraque opinio probabilis est.

12. Sed quanti minoris? Respondeo, id debere decerni eo prorsus modo, quo num. præced. dictum est. Sanè Diana p. 2. vr. 8. ref. 36. non condemnavit eum, qui emit rogatus emere à venditore censum decem aureorum annuorum, pretio octoginta aureis, cum aliàs debuisset emere aureis centum. Et ratio Dianæ, aliorumque ab ipso citatorum fuit, quia merces ultroneæ vilescunt pro tertia parte, imò, per aliquos, etiam pro medietate.

De expensis Scripturæ, locoque, & tempore solvendi pensiones.

13. Notatio quarta: Ad Iustitiam pretii, & obligationis iustæ in censibus, pertinent item tria. Primò, expensæ scripturæ census. Secundò, Locus. Tertio, Tempus solvendi pensionem institutam. Quare,

14. Dico primò, Expensæ pro scripturæ, cuiusque expeditione, ut etiam salarii pro Procuratore, seu Exactoris census debere fieri ab emptore. Ratio est, quia scripturæ fit in utilitatem ipsius, nimirum ad opus ius probandum, nam propterea illa apud emptorem remanet. Ita Bald. aliique apud Bonacini. de contr. d. 3. q. 4. p. vn. n. 32. Idem dic de Gabella; hæc enim communiter solet imponi ementibus censum, non vendentibus.

15. Dico secundò, ex se pensionem solvendam sè

in fine anni à tempore, quo constituitur census, ut enim erucunda ex fructibus, qui anno erucendo solent fieri. Dixi (ex se) nam scio alicubi esse constitutum, ut, exactis aliquot mensibus, per partes solvantur, quæ ubi legitime adest, servanda est. Ii, qui censum acciderent, quando census impositus est super Gabelas mensuratum, id est, per menses, solent exigi, ut rem, quæ imponitur est super prædium, quod fructificet per menses, no. ut, si mense Iulii producat frumentum, mense Octobris vinum, mense Martii ligna, vel quid simile. Adde cum Salas, tract. de Vfur. dub. 42. si census fine anni redimatur, pensionem non esse impo solvendam, sed ad ratam temporis transacti, vult patet.

16. Dico tertio, censum esse solvendum in loco, in quo fuerit conventum: Id quod tamen, si fuerit conventum emptori compenset venditor, vendendo censum aliquo loco minoris. (Quod si non fuerit expressè convenum, veteri consuetudo civitatis, in qua fundatur census, enim videtur implicite conveniri secundum ordinem communiter usurpatam. Quod si neque loca sit, puta cum Virgino de censib. 3. p. n. 73. solvi debent loco, in quo voluit censarius, ut in l. si quis ff. de us. c. 10. loco, nam profectò rationabiliter solvantur, ubi est res, vel prædium subiectum censui; pensio enim est loco fructuum, qui à te, non, nisi in loco, producantur.

CAPVT IV.

De aliquibus Pactis, quæ solent addi Censibus.

1. PRæmittendum est primò, ad Iustitiam contractus esse, adesse eas condiciones, quæ sunt de præmissis. Eas autem ad duas reducit Lessius, c. 22. n. 74. Primum, ut sit æqualitas secundum æliminationem inter censum, & pretium. Secundò, ut, quando aliqua guarantee dicitur, de, præter naturam contractus per pacta accepta, proponantur ea ex præditi arbitrio debite compensentur, supponendo semper huiusmodi pacta, non esse dicta, v. ipsius contractus.

2. Præmittendum secundò, univèrsaliter legem, omnia pacta, quæ licita sunt in ceteris venditionibus, & emptionibus rerum, licita esse, etiam in emptione, & venditione census; quia ejusmodi pacta non valent nec sunt contraria naturæ contractus censuum. Nec dicas, posse apponi unum, non verò multa, ut, si, quam, dicas, nam si licitum est ponere unum, potest utique justum, igitur erit, ponere multa: item, quod dummodo contraria in se non sunt, mutuoque se destruant.

His præmissis, expendamus aliqua pacta, quæ, quæ natura sua possunt addi licite, & sine iniuria huius contractui, nam ab aliqua lege positiva sunt prohibita, e. 5. differendum.

§. I. Pactum Redemptionis ante, vel post certum tempus.

1. DEO duo. Primum est, esse licitum emere censum, dum pactum, ut possit redimi à venditore, intra certum tempus, v. g. intra sex annos, seu tres, vel quatuordecim, si censum non redempto, fiat census irredimibilis. Secundum, esse licitum etiam, testibus Mo. d. 391. d. n. 5. & Val. l. 4. d. 2. d. 5. d. 22. p. 4. emere censum cum pacto, ut censum pactum à venditore redimi post aliquot annos, v. g. post sex, aut septem, non possit. Ratio horum est, quia licitum est, emere, cum perpetuum irredimibilem, ut omnes concedimus, ergo & redimibilem, nulla enim disparitas potest per se, justo, asserri potest, ut supra vidimus: Ergo licitum erit, emere censum, cum pacto, ut post aliquot annos, non possit redimi, quia nihil aliud faciunt, nisi, quod dimittuntur.

de perpetuitate: Et quidem ius redimendi, vel non redimendi censum intra certos annos est pretio aestimabile; cur ergo emi (seclusa lege in contrarium) iulle non possit?

2. Dixi (seclusa lege) nam posterius pactum ex dictis, quia habet speciem quandam usurae, & periculum illam palliandi, prohibuit Pius V. in Bulla modò dicta, & inferius citanda. Prius autem pactum aliqui cum Navar. Less. Mol. Salas. apud de Lugo dicunt, non fuisse prohibitum à dicto Pio V. licet fuisse prohibitum teneat Bonac. Rebel. apud eundem De Lugo n. 4. cum quo sentio, quia vna ex conditionibus à Pio V. positus, est, ut census possit semper redimi à venditore. Ita etiam tenet De Lugo, d. 27. de iust. n. 112. licet probabilem fatear esse sententiam Navarri.

§. II. Pactum absolutum Redemptionis ex parte Venditoris, vel ex parte Emptoris.

1. Dico primò, licitum esse, emere censum realem cum pacto, ut idem census possit redimi, quandoque voluerit venditor redimere.

Hoc pactum approbatur, immò in omni censu requiritur à Pontificibus Martino, Calisto, Pio, & probatur ratione, quia licitum est, res alias vendere cum pacto, ut emptor illas teneatur revendere ad arbitrium venditoris, ergo, & census. Nec est periculum usurae, quia hoc non est mutuum, sed venditio, & emptio. Adde, in mutuo mutuatarius obligari ad reddendam pecuniam mutuatam, at censuarius, qui est venditor, non obligatur reddere pecuniam acceptam, sed solum, si velit, potest illam emptori reddere, & sic censum extinguere: ergo hoc non est mutuum.

2. Dico secundò, licitum esse, emere censum realem cum pacto, ut possit redimi, quando voluerit venditor, vel quando voluerit emptor: quod est dicere, emere censum ex utraque parte redimibilem.

3. Hoc pactum, licet propter similitudinem cum usura sit à Pio V. prohibitum, secundum præsumptionem fori externi ut habet Medulla Theol. lib. 3. et al. 5. cap. 3. d. 9. n. 7. alique, tamen ex natura sua licitum est. Ita Less. lib. 2. cap. 22. dub. 10. & Valent. r. 3. in 2. d. 5. q. 25. p. 2. qui addit Romæ in Consultatione, cui ipse interfuit, à viris doctissimis id fuisse probabile iudicatum. Probatur autem, quia, qui emit censum realem, redimibilem solum ex parte venditoris, modo dicto n. 1. in priori pacto, quod omnes approbamus, v. g. qui centum aureis emit censum quinque aureorum, non videtur illicitè agere, si post dictum censum constitutum, seu post celebratum, iam contractum cum priori dicto pacto, deinde de novo paciscatur cum eodem venditore, ut venditor non solvat quinque, sed quatuor, cum pacto tamen, ut non possit redimere dictum censum, nisi, quando voluerit ipse emptor, non videtur, inquam, agere illicitè, quia illud onus licitè sit per duos contractus, potest fieri simul in vno, quando jam erit casus posterioris pacti, de quo loquimur; nam plures licitos contractus simul exercere illicitum non esse, docemus ex Iure Civ. de commodato, l. 1. de Deposito, & passim omnes.

4. Ex his tamen vides, quando apponitur eiusmodi pactum, debere compensari hoc onus, & consequenter debere censum emi majori pretio, secundum, quod prudens vir existimaverit.

5. Dico tertio, si sonatur pactum, maxime in censu merè personali, ut solum tunc possit redimi census, quando voluerit emptor, valde suspectum illum esse, quòd usura committatur, licet in rigore, si hoc tantum onus iulle compensetur ab emente, non videatur ex natura reus usurarius, quia tamen nolimus illum in praxim deducere, nisi sit id innuisse, & videri poterit Valentia, r. 3. in 2. d. 3. q. 2. p. 2. v. Quartum, qui testatur nullum Doctorem id in censu merè personali concessisse.

Parti III.

§. III. De Pacto solvendi Pensionem, etiamsi res illi subiecta pereat.

1. Ratio dubitandi, cur id pacisci non possis, est, quia contractus censualis iurimsecè postulat, ut pereunte re (cum tunc pereat, & fructus) pereat, & census.

Nihilominus dico, hoc pactum esse quidem præter naturam contractus censualis; non verò esse contra, quasi ipsum censualem contractum destruat: Quare dico, seclusa lege positiva, esse licitum ex natura sua, licet non negem, esse dissuadendum propter periculum usurae. Ita Valentia l. c. & Lessius litem cit. Et Valentia quidem ait, hoc idem censuisse illos Doctissimos in ea Consultatione, de qua in præced. §. meminimus n. 3. Ratio autem quod liceat, est. Tum, quia, sicuti in aliis contractibus potest adjici hoc pactum, ita in casu nostro, dummodo tamen hoc onus, quod imponitur venditori, compensetur, augendo pretium census, vel, quod in idem reddat, dummodo minor pensio designetur; Tum, quia hic sunt duo contractus implicitè, alter constitutionis census, alter, quo venditor census constituitur hæc jussor pensionum solvendarum.

2. Hinc vides, hoc pactum posse tutius reduci ad pactum assicurationis, si res, in qua census fundatur, pereat, damno venditoris pereat, qui sit obligatus, vel pretium totum reddere, vel super alia sua bona censum constiturere. Sed, ut dixi, debet compensari totum onus, quod venditori imponitur. Et quidem in nostro Regno, ejusmodi assicuratio in ipsa fundatione census solet apponi per illam clausulam (super omnia bona, &c.) idque concessit Nicolaus V. ut paulò post videbimus, dum concessit, posse apponi omnia pacta, vtrique præter ea, quæ sunt contra substantiam contractus.

3. Atque ex his, & aliis oneribus, quæ in fundationibus censuum in Sicilia solent addi ad securitatem emptoris, puto, rationabiliter latam esse à Domino Rege Nostro Pragmaticam, id est, legem infra, c. 6. §. 5. n. 5. ponendam, quæ, ut compensatio heret ad æqualitatem tot pactorum, quæ contra venditorem apponi solent, sancivit, ne census emeretur in posterum amplius ad rationem decem pro centum, sed, ad summum, ad rationem quinque pro centum, nam sic compensat emptor illa opera, quæ imponit venditori census. Non est igitur acquiescendum aliquibus, qui aiunt, iniustam fuisse hanc Pragmaticam, seu hanc legem ex eo, quia putant Regem habuisse respectum ad proprium interesse, quo multas censuum pensiones solvebat Regnicolis ad rationem decem pro centum. Non est, inquam, acquiescendum, quia, quicquid sit de intentione interna Regis (quæ tamen bona in dubio semper est præsumenda) cum lex sit iusta ex objecto, ut vidimus, non potest reprobari, ut iniusta ex quocunque affectu Regis interno, ut, si Rex ferat legem, qua damnandi sint fures ad Triremes, non propterea ea lex est iniusta, & repellenda, quia ipse ex odio peccaminoso, velit, ludum bonorum subreptores cruciare. Sed de iustitia hujus Pragmaticæ iterum dicetur; infra, c. 6. §. 5. à n. 2.

§. IV. Pactum, ut, non soluta pensione, res cadat in commissum.

1. Solet aliquando addi pactum, ut, si censuarius pensionem non solvat intra duos, vel tres annos, res censui subiecta cadat in commissum, id est, incurrat penam, ut dicta res fiat emptoris census. Idne licitum est? Dico, positus tribus conditionibus, esse licitum. Ita Tol. lib. 5. c. 48. quia iis positus, ex nulla parte apparet iniustitia, seclusa semper lege in contrarium.

2. Prima conditio est, ut culpa sua venditor census pensionem non solverit, cum tamen potuerit. Secunda, ut pena proportionetur culpæ; unde non potest pro exigua pensione non soluta cadere in commissum prædium multi valoris, sed,

Z 2 sed,

sed, iudicio prudentis, æqualitas decernatur. Tertia, ut pro onere talis pacti, quod subit venditor, augetur pretium vel diminuatur penio modo jam dicto §. 3.

3. His conditionibus positis, non possunt esse nobis contrarii meti, qui cum Bonac. de contract. d. 3. q. 4. p. vn. n. 39. idem id esse licitum, negant, quia pœna debet esse moderata, & culpæ proportionata; cum enim nos proportionem dictam requiramus, hi Doctores contra nos nequaquam sunt. Vide, quæ dicam cap. 5. à n. 14.

§. V. Pactum de rescindendo contractu.

1. Dico, in contractu censuali, licet, ut vult Mol. d. 391. sine, posse, abstrahendo à contraria lege, apponi pactum, ut si per duos, vel tres annos censuarius pensionem non solverit, cogatur, seu teneatur restituere emptori pretium totum, & rescindere contractum. Probatum facile ex dictis. In hoc autem pacto rectè notat Medina q. 15. de us. apud Celest. tr. 12. de Cens. c. 2. vers. sine, non oportere, augeri pretium ab emptore, qui hoc pactum requirit. Ratio, puto, est, quia de iure naturæ fit, ut des mihi meum pretium, si servare non vis obligationem solvendi id, quod ego, per illud pretium, emo. Quædam circa hoc peculiaria præ nostro Siciliæ Regno dicentur paulò inferius, cap. 6.

§. VI. Pactum redimendi Censum totum simul.

1. IN Censu redimibili solet adjici pactum, ut is redimi à censuario nequeat per partes, sed in totum. Emisti, v. g. à me pretio centum aureorum, censum annum redimibilem quinque aureorum, cum pacto, ut dando tibi quinquaginta, diminuam censum, sed, si velim redimere, debeam reddere centum; quia integra solutione facta, integer census, & totus extinguatur.

2. Dico primò, ex natura rei ejusmodi pactum esse licitum. Ita Tol. l. 5. c. 45. Mol. d. 393. num. 8. Arag. 2. 2. q. 74. art. 4. sine. Ratio est, quia, sicuti alias res emptas cum pacto retrovenditionis, non potest venditor redimere per partes; id enim esset in præjudicium emptoris, quia emptor partiali illa pecunia non poterit uti ad emendas res majoris valoris, quas forte vellet emere, & quia pecunia per partes reddita facile cõsumitur, & c. Ita in casu census, & c.

3. Non approbo Nav. in comment. de usur. n. 78. dicentem in hoc pacto, ut illud sit licitum, debere pretium census augeri; Non approbo, inquam, quia hoc pactum est imbitum in ipso contractu emptionis, ut scilicet, qui velit eandem rem, quam vendidit, redimere, totum pretium offerat, sicut totum obtulit, qui emit.

4. Rectè autem Lopez l. 1. de contr. cap. 59. Gasias de contr. cap. 28. contra Bannez, aliòsque, notant, censum posse emi cum ejusmodi pacto, etiam post Bullam Pii V. quia Pius id nunquam prohibuit. Illud tamen fateor, si alicubi sit legitima consuetudo, vel lex municipalis, ut redimatur per partes, esse servandam, si non appareat clarè injusta, quia leges, & consuetudines justæ semper sunt observandæ.

5. Denique ex ratione hujus primi dicti inferri facile potest, etiam si pactum redimendi totum simul non præcesserit, tamen totum simul, & non per partes esse ex se censum redimendum. Ita Less. l. c. c. 22. n. 73. Mol. l. c. quia, ut dictum est, id postulat ipsa natura retrovenditionis.

6. Dico secundo, posse nihilominus poni pactum, ut possit redimi per partes, & id solum declaravere Martinus, & Calistus, dum contractum census continentem hoc pactum approbaverunt, non enim reprobaverunt, si hoc non contineret. Ratio est, quia non apparet, unde id sit illicitum; cum sit in favorem venditoris, cui rationabile est favere, ut potè, qui subeat onus solvendi pensionem quotannis.

7. Multi Doctores, ut Nav. in comment. de usur. n. 101. Summa Cor. 2. p. tract. de Cens. n. 13. & 16. Montalin. in lucerna animæ, c. 18. §. 6. n. 14. putant absolute posse censum redimi per partes notabiles, ut per tertiam, per quar-

tam, & c. non autem per partes minimas. Ne quis Romæ sic fieri, dicit Montal. l. c. Sed certè id, si non confirmat quod modò diximus, servandam esse legem consuetudinem.

§. VII. Pactum de redimendo cum eadem moneta.

1. Quidam pactum de redimendo cum eadem moneta, quod late docet Less. l. c. c. 22. dub. 8. nimium præsertim, & abstrahendo ab aliquo lucro cessante, non licet afferre eandem, vel diversam, sit novam gravatam, vel aliunde non recompensetur, quia satis est venditori, si iusta, & æquivalenti moneta retrovendat.

2. Quid si gravamen abundè compensetur, vel æquale periculum, quod crescat, vel decrescat, vel altera, tunc licet, etiam in terminis Bullæ Pii V. quod novus contractus fortis, nisi doctum non est, legi potest De Lugo d. 27. de l. st. s. 1. 1. Adde Bonac. de contr. d. 3. q. 4. p. vn. n. 41. v. Aberti. 2. Censum retro posse, etiam aliis rebus, quibus tamen censuarius totus sit loco pecunie, idque etiam post Bullam Pii V. Pontifex, esto voluerit numeratam pecuniam in constitutione census, de qua tamen te inferius dicam, in constitutione id solum voluisse, non in extinctione tenendum est. Atque hæc de ejusmodi pacto ex natura ipsorum licitis. Videamus nunc, an aditus aliquis sit in contrarium.

CAPVT V.

De Constitutionibus Pontificiis circa Censuum creationem.

1. QVINGUE Pontificum Bullæ, qui de hoc tractaverunt, sunt hæc præcognoscendæ.

MARTINVS V. & CALISTVS II.

Primò enim Martinus V. & secundo, non multo post eundem, quod Martinus, approbavit Calistus II. per constitutiones, quæ habentur in titulo de Emptore, & de Redimendo, inter Extravagantes. Sed, quia hi Pontifices requirunt eas conditiones in suis Bullis apponendas, scilicet, ut census, sed solum declarant, census cum illis conditionibus creatos, esse licitos, ut sentit Mol. d. 391. l. 5. c. 46. sine. (quidquid dicat Navar. in comment. de usur. n. 72.) idem de his non est, cur sultus sit ad agendum.

NICOLAVS V.

2. Tertio, Nicolaus V. anno 1451. ad petitionem Alphonsi Primi Regis viriisque Siciliæ, edidit constitutionem censuum in illis Regnis, Bullam, quæ continet quatuor conditiones, sed de hac Bulla late præcipue ut potè ad nos Siculos maxime pertinet, & disputemus; hic autem fuit solum innuendus, ubi cetera Bullæ asserimus.

PIVS V.

3. Quarto, Pius V. anno 1569. edidit Constitutionem, quæ incipit, Cum onus Apostolica, & c. l. 2. in Bulla vno Romano, in qua requiritur decem & septem conditiones, quarum certè plurimæ non requiruntur in constitutione, quæ in censuum constitutione. Quare, ubi ea constitutio est promulgata, vel recepta, non obligat, sicuti non obligat ceteræ leges positivæ, ubi receptæ non sunt. Et sane hæc Bullam non obligat in Gallia, nec in Germania, nec in Belgio, in quibus Regnis hæc Bulla non est promulgata, nec vltro recepta, docet Less. l. c. c. 22. dub. 9. nec in Regno Castellæ, docet Mol. d. 394. n. 1. sine nec in Regno Sicilia, teste Less. loc. cit. n. 99. nos docuimus c. seq. pluribus. Solum ei go in tertia Pontificiæ Constitutione, ubi fuerit fortè promulgata, receptaque, obligabit. Quod si ex parte fuerit recepta, ex parte obligabit, ut habet

Less. loc. cit. num. 100. & ut patet ex illo vulgari principio, quod leges iuste, legitimèque receptæ vim habent obligandi. At, si aliquo in loco, neque hæc, neque aliæ sint leges vel consuetudines legitimæ in constituendis censibus, satis erit servare legem naturalem, quæ tantummodo æqualitatem inter census, & pretium requirit ut mox iterum dicam in 4. condit.

Denique non est improbabile, quod affirmat Valent. tr. 3. in 2.2. d. 5. q. 2.2. p. 2. v. *Quamquam probabiliter, sed* negat Less. l. 2. c. 2.2. n. 100. ex Navarro, hanc Pii V. Constitutionem procedere ex præsumptione vsuræ, & sic non obligare in foro conscientie eum, qui conditiones in illa præscriptas non servat, si cæterum servet eas conditiones, quæ requiruntur ex iure naturæ.

Notat tamen, & merito *ibidem* Valent. obligari Iudices, etiam in conscientia, ut in locis, ubi ea viget, non admittant in Iudicio emptiones censuum aliter, quam dicta constitutio jubet.

Pertinet autem ad ulteriorem doctrinam, conditiones à Pio V. requisitas hinc breviter percurrere, ut percurrit Cælestinus tr. 12. de Cens. cap. 3. Summa Cor. de Censib. aliique breviter. nam cæterum Duardus integrum volumen de his scripsit t. 1. & 2. de Censib.

4. Prima ergo conditio est, ut census non constituatur, nisi supra rem immobilis.

5. Secunda, non nisi supra rem certam, quæ nominatim certis finibus sit designata.

6. Tertia, ut, non nisi supra rem fructiferam, & quidem rationem habendo vnius anni pro alio, ut notat Bonacina, *contr. d. 3. q. 4. p. v. n. 2. v. Adde non opus esse.*

7. Quarta, ut integrum, totumque pretium census numerato solvatur coram Notario, & Testibus.

Hic nota cum Sanch. Megala, Mald. aliique quos citat, sequiturque Diana p. 1. tr. 8. res. sol. 44. esse nihilominus licitum in conscientia, etiam in terminis hujus Bullæ (est, & negat Fillino, & Salas apud eundem) constituere census de pecunia antea debita, vel tradendo, tempore, quo celebratur ipse contractus census, aliquas merces in pretium, vel non statim datâ pecuniâ, ut etiam licitum esse, ex pensionibus census non solutis augere census antiquum, vel novum constituere. Ratio horum est, quia idem requiritur à Pontifice, ut pecunia sit numerata, ne fiant fraudes, & vsuræ, quare, si illæ verè absint, ejusmodi numeratio non obligat in conscientia.

8. Quinta, ne deducantur in pactum anticipatæ pensiones, id est, ne venditor cogatur solvere pensionem temporis nondum elapsi.

9. Sexta, ne venditor obligetur ad casus fortuitos, ad quos ex natura contractus non tenetur.

10. Septima, ne addatur pactum, quo non possit venditor vendere, cui voluerit rem censui subjectam, nec pactum solvendi aliqui emptori pro facultate vendendi, quam dare sibi reservaverit idem emptor, quod solet iuste apponi in censu Emphyteutico, vocaturque Laudemium.

11. Octava, ne fiant pacta, quibus censuarius ob moram solvendi teneatur ad interesse luci cessantis, aut ad solvendas expensas, quas fortè faciet emptor ad exigendam pensionem.

12. Hic nota duo: Primum, hanc octavam conditionem addidisse Pontificem, ut removeret omnem anam vsuræ; nam cæterum jure naturæ tenetur venditor resarcire omnia damna, quæ emptor pateretur, & expensas, quas fortè fecerit (sed necessarias) ad suam pensionem acquirendam. Quare ab hac obligatione Pius V. censuarius nequaquam liberat, unde fit, ut semper possit emptor hæc damna petere à Iudice, & per sententiam habere recompensationem, & censuarius semper obligetur, etiam ante sententiam, illas recompensare, &c. Ejusmodi mora solvendi, quid, & quatenus operetur, vide in nos. Dec. lib. 8. tr. 3. cap. 8. §. 3.

13. Secundò nota, emptorem posse licite exigere à venditore pignora & fidejussiones, tum pro pensione, tum pro evictione, id est, pro periculo, quod subit emptor, ne,

Rari 111.

propter aliquod jus alterius, evincatur, seu auferatur ab ipso jus ad prædium, seu ad prædii fructus, quod jus ipse emptor emerat: & ut securius pensio annua ipsi solvatur. Ratio horum est, quia ex vna parte de jure naturæ habemus, ut quilibet rem suam, quanta potest securitate, tractet, & ex alia, Pius V. hæc non prohibuit.

14. Nona, ne fiat pactum, ut si non solvatur pensio, teneatur censuarius ad aliquam pœnam, vel ad amittendam rem censui subjectam.

15. Hic nota duo: Primò, pœnam aliquam moderatam, & proportionatam non esse contra justitiam ex natura contractus, ut *superius* admonui.

Secundò, errare Notarios, si ubi recepta est hæc Bulla, apponant pœnam, quam vocamus commissi, id est, quæ amittatur res, si pensio non solvatur, hi enim confundunt census reservativum, in quo potest poni talis pœna, cum configurativo, de quo loquitur, in quo non potest, ubi hæc Bulla Pii V. est recepta; nam cæterum ex natura contractus posse illam poni, dixi *suprà*, c. 5. §. 4. & iterum *infra*, dicam c. 6. §. 1. n. 6.

16. Decima, ne pensiones annuæ non solutæ, vel non solvendæ augeant census antiquum.

17. Undecima, ne ex illis alius creetur.

18. Notat autem Mol. d. 390. hanc conditionem involvi in quarta modò dicta, ex vi cujus præsens debet esse pecunia, quæ constituitur census, ut nos jam *ibidem* explicuimus.

19. Duodecima, ne fiant pacta, quibus aliqua onera cogatur solvere is, qui ex natura contractus ad ea non obligabatur, si, v. g. qui emit, debet solvere Gabellam, ne imponatur hoc onus ei, qui census vendit, nec contra, si debet, qui vendit, imponatur ei, qui emit. Pari modo, si tributum, v. g. super prædium suum censuarius reddebat Principi, ne id imponatur emptori; tributum enim solvuntur à Domino feudi, qualis est nunc censuarius.

20. Decimatertia, ut pereunte, sine culpa censuarii, re subjecta censui, census omnino pereat.

21. Decimaquarta, ut pereunte ex parte, ita scilicet, ut non produci fructus possint sufficientes, nisi ad partem pensionis, census etiam ad partem solùm debeatur.

22. Decimaquinta, ut semper census sit redimibilis, reddito eodem pretio. Vide, quæ dixi *suprà*, capite 4. §. 1.

23. Decimasexta, ut si venditor census, seu censuarius velit census redimere, seu extinguere, debeat morere emptorem ante duos menses, & tunc post denunciationem possit eum cogere intra annum, ut census extinguat, quo elapso, cogere amplius non possit.

24. Has denunciations non esse necessarias in terris non subjectis dominio temporali Ecclesiæ, docet Mol. d. 391. *claus. 10. sine*. Notant item merito nonnulli, si Dominus census nolit obstinate extinguere census, pretium accipiendo, posse censuarium tunc, coram Notario, & Testibus, pretium deponere, admonito Domino census; nam sic liberabitur censuarius ab onere solvendi amplius pensionem.

25. Decimaseptima, ne emptor possit ob villas causas, ab invito censuario repetere pretium, seu capitale, ne in pœnam quidem, solutæ pensionis.

Ex hac conditione vides census debere semper esse irredimibilem ex parte emptoris, & debere semper ex parte venditoris redimibilem esse. Id esse ex lege positiva non de jure naturæ, si proportionatum sit pretium, dixi *suprà*, cap. 4. §. 1. & 2.

26. Postremò, census sine his conditionibus creandos à tempore publicationis hujus Bullæ, quæ fuit 1568. mense Februarii, ut sceneratitios haberi vult Pius V. saltem in foro externo (semper intellige, ubi ea recepta est) nam quid in externo, sæpè innui *superius*, & mox iterum dicam n. 31. & *infra*, c. 6. §. 2. n. 4.

27. Hactenus ex Pii V. constitutione, in qua tria denique notare oportet pretiū est. Primò, multos cū Farin. *conf. 54. n. 20. & lib. 1. dec. 10. n. 4.* existimare, si in contractu censuali desit aliqua ex his conditionibus non magis ponderis,

Z 3

deris, quæque non sit destructiva contractus, ut, si contractus non celebretur coram testibus, & Notario, aut non per scripturam publicam, aut non per pecuniam numeratam, de qua numeratione dixi, quoad forum conscientie in conditione quarta, num. 7. non statim eum iudicandum esse invalidum, & illicitum, sed potius validum, licitumque, etiam in foro externo. Ratio est, quia semper est præsumendum pro actu, ut potius valeat, quam pereat, & quod licitus fuerit, quam illicitus, si solum omitantur conditiones, quæ cum sint leves, non sunt de solemnitate necessaria, nec inducunt formam substantialem contractus.

28. Id certe multo verius est, si addatur in instrumento contractus hæc, vel similis clausula: *Contrahimus juxta formam Bullæ, vel servatis conditionibus Pontificiis, nec aliter, nec alio modo.*

Tunc enim, si quid in tali contractu appositum inveniat, quod Bullæ adversetur, haberi debet pro non adjecto, atque huic doctrinæ favet illud juris, l. cum precario, ff. de precariis: *Vitiosa debent haberi pro non apposis.*

29. Idem denique verum erit, si contrahens sit Rusticus, vel mulier, nam de his non præsumendum est, velle celebrare contractum illicitum, & usurarium, ut notant Covarruvias lib. 3. *variatarum cap. 8. numero 3.* Tiraquell. *de retract. convent. in Præfar. numero 34. & 35.* aliisque.

30. Secundò, notare oportet pretium est, has conditiones Pontificias extendi solum ad contractus censuales, qui sunt per modum emptionis, & venditionis, id est, quibus addito pretio, emittitur census; de his enim agit Pontifex, non ergo ad eos, qui sunt per contractum donationis, aut dotis constituendæ, vel per viam legati, seu ultimæ voluntatis, &c. Ita ex Navarro, Lessius, lib. 2. *cap. 22. num. 96.* in his enim satis est servare ea, quæ sunt necessaria de jure naturæ.

31. Tertio, nota esse probabilem opinionem illorum, qui affirmant eas solas conditiones ex prædictis requiri pro foro conscientie ad validum, licitumque contractum census, quæ de jure naturæ esse supra diximus, ex Lessio, *suprà, cap. 4. num. 1.* cæteras esse pro foro externo. Lege Bonac. *de contract. disp. 3. q. 4. punct. vnic. n. 45.* vide etiam, quæ dicam *infra, cap. 6. §. 2. n. 4.* aliisque ab ipso Bonacina citatos.

GREGORIVS XIII.

32. Hic, anno 1574. apud Bullarium ad petitionem Regis Philippi Secundi approbavit Bullam Nicolai V. pro Regno Siciliae ultra Pharam, de qua facultatem, ut in Sicilia constitueretur census juxta Bullam Nicolai V. non obstante Bulla Pii V. addidit tamen quasdam conditiones, quas nos *inferius* paulò post expendemus. Interim videatur Summa Corona 2. *part. de cens. num. 16.*

CLEMENS VIII.

33. Denique Clemens VIII. anno 1592. edidit Constitutionem, quæ incipit: *Quæ ad sublevationem.* Vbi præcipit, ne in statu Ecclesiastico in posterum creentur census, nisi ad summum ad rationem septem pro centisariis.

CAPVT VI.

De Constitutione Censûs pro Regno Sicilia in forma Bullæ Nicolai V. & Gregorij XIII.

§. I. Proponitur Bulla Nicolai V.

1. Bullam Nicolai V. pro vtraque Sicilia ultra, & citra Pharam habes in Bullario, eandemque re-

fert Collierus *de Contract. Censualibus*, Summa Corona *de usura, circa contr. Censuales*, Durandus *de usura de usur. §. 2. n. 83.* qui vitium dum addidit, hæc esse valde periculosam, & præbere materiam, hæc fædè labitur, cum Nicolaus V. *ibidem* sub impetu Dei præcipiat, ne quis audeat contradicere, quæ dicta Bulla definit, & concedit. Nec mirum est, si Augustinus Montalicensis in *Lucerna animæ, cap. 21. num. 21.* dum ait, id esse permittitum à Nicolao, minus malum, ad majora mala vitanda; scilicet, quod fuit permittitum repodium, & usura; etiam, hæc hementer, cæcitate in tenebris, quævis hæc animæ sibi præferre proficere; non enim ad hæc se permitit, ut minus malum, sed concedit, ut râtque, licite posse constitui cum conditionibus assignatis.

2. Iam verò Bulla hæc, quam præter dicta de cetero exercit Rex Alphonsus Primus in *summa de censibus inter Pragmaticas hujus Regni, et hæc de hioris.*

Nicolaus Episcopus Servus servorum Dei, ceteris ceteris Pastoralis, Et infra: Regis Præfati (id est, Alphonsi) supplicationibus inclinatis, cum eadem Regi, quædam conditiones Regnorum Siciliae citra, & ultra Pharam, emittit, singulis, præsentibus & futuris, huiusmodi censuales, & proprietatibus suis, ac facultatibus, & emittentis eorundem, instrumento gratia pro consuetudine prædictæ redimendi mediante, dummodo annuus census huiusmodi censualium decimam partem principalis recepti, seu emittentis eorundem non excedat, inter se contrahendi, & emittendi cum opportuna contrahentium securitate, & iustitia, & iustitiam, cum potestate vendentes personarum, & proprietates, redditus, iura, iurisdictiones, census, & singula mobilia, & immobilia bona obligandi, & iurisdictionis faciendi, ac etiam quasvisque alias obligationes, & commissiones cuicunque foro, necnon remunerationes, pensiones, stipulationes, pœnis, iuramentis, & aliis conditionibus, & aliis, quacunque, de quibus inter exteros vendentes huiusmodi censuales, convenimus, & in palam deductum fuerit, plenam licentiam, & liberam auctoritate Apostolica, tenore præsentium, concedimus, facultatem: Decernentes, & declarantes, eosdem iuris, & habitatores censuales huiusmodi, modo præmissi, in prædictis Siciliae citra, & ultra Pharam, inter se libere licite contrahere, ac vendere, & emere posse, necnon propriam iurisdictionem præstitam committere, dummodo illa, quæ ut præmittitur, quolibet annum censuale decimam partem principalis recepti, seu pretii venditionis ipsorum non excedat, & personibus, seu annualitatibus illorum, & sortem non computatis, pro tali redemptione, præmissam summam nihil ultra percipiatur ad emittentem, & exhibeatur à venditore. Non obstantibus, & ceteris. Adhuc ergo liceat, hanc paginam nostræ concessionis interpretari, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc contempserit, indignationem Omnipotentis Dei, & Beatorum Petri, & Pauli se noverit, incurrendam. Datum Romæ anno 1452. pridie Kalendas Octobris, Pontificatus nostri anno VI.

3. Hactenus Bulla, in qua vides, rectè possit, ut sciunt Lupus, & Summa Corona *l. c.* conditiones, & ea requisitas ad quatuor revocari.

Prima est, ut census possit constitui, aut speciatim super re certa, aut generaliter super omnibus bonis addita etiam obligatione omnium bonorum mobilium, & immobilium, & etiam personæ, quæ vendit.

4. Secunda, ut possit eodem pretio redimij, & extingui.

5. Tertia, ut annua census pensio non excedat decimam partem pretii, id est, ut census non constituitur plus, quam ad rationem unius pro decem, seu quæ eadem est, ad rationem decem pro centum.

6. Quarta, ut ad maiorem securitatem censuales possint pœnæ, & pacta apponi (utique, ut semper tempore)

ponitur, nec in iusta, nec contra substantiam contractus, iuxta arbitrium contrahentium; ut admirer Summan Coronam, quæ postquam exscripta fuit dictam Bullam, ubi clarè adest illud (pœnis, & aliis, & cæc.) ait, esse contra hanc Bullam, apponi pactum pœnale, ut bonacidant, in commissum. Melius dixisset, ut nos superius diximus, cap. 4. §. 4. & iterum dicemus inferius, hoc eodem capite 6. §. 8. n. 7. non esse, ex se iniustum, nam secus non concessisset Pontifex, sed ex avaritia emptoris posse facile esse iniustum, quando pœna non est moderata, vel tantum onus non aliunde compensetur.

§. II. Proponitur Bulla Gregorii XIII.

Gregorius autem XIII. dum approbat prædictam Nicolai Bullam, vult, ut sequentes conditiones observentur. Prima, ut tollantur abusus contra Bullam Nicolai V. fortè introducti.

2. Secunda, ut possit census redimi.
3. Tertia, ut in creatione census fiat mentio unius, aut plurium rerum certarum, & nominatarum; addi tamen possit generalis obligatio omnium bonorum.

Quam obligationem inducant prædicta duo Bullæ.

4. Inquires: Prædicta intelliguntur etiam in foro conscientie, ita, ut contractus casualis celebratus in utraque Sicilia sine his conditionibus non solum sit irritus in foro externo, sed etiam sit irritus in foro interno?

Respondeo: Ita multi putant cum Bonacina de contract. disp. 3. quest. 4. p. unic. num. 43. loquente de conditionibus Bullæ Pii V. nam certè idem is diceret de conditionibus nostris à Nicolao requisitis. Hi enim tenent, omissionem solemnitatis, saltem non levis (nam de levis diximus supra, cap. 5. num. 27.) reddere nullum contractum, etiam in se, vnde etiam in conscientia. Aliqui tamen probabiliter (ut id esse probabile idem Bonac. ibidem fatetur) affirmant, non esse irritum in foro conscientie (nisi expressè irritum redditam à lege fuerit ut in casu dicendo infra, §. 5.) in quo foro illæ solum conditiones requiruntur, quas jure, nature, seu ex natura contractus requiri dictum est in superioribus, præferim cap. 4. initio, quamvis in foro externo præsumatur vsurarius contractus ex defectu cujuslibet conditionis ex prædictis, saltem non levis momenti. Immo Molina, Salon, Navarr. Salas apud Bonacin. loc. cit. alique existimant, contractum non habendum esse vsurarium, & nullum in quocunque foro ante sententiam Iudicis, modò celebratus fuerit, servatis conditionibus requisitis ex natura contractus, & consequenter posse ab emptore perseverari in contractu jam celebrato, absque onere computandi in sortem pensiones acceptas, nisi à Iudice condemnentur. Postquam condemnationem statè sententiæ condemnatus debet; quia iustæ sententiæ semper est parendum.

5. Iam verò singulas condiciones Nicolai, & Gregorii percuramus, memineris tamen, etiam apud nos Siculos locum habere ea, quæ supra de censu in genere tractata sunt, & pertinent ad ipsam naturam contractus casualis.

§. III. Prima conditio Censui in Sicilia super Re, vel Rebus.

PRima conditio Nicolai est, ut census constituantur super re certa, vtiq; immobili, & fructifera, vel generaliter super omnibus bonis. Notas? Nicolaus V. dicit (vel) ut Gregorius id restringit; vult enim vt semper constituantur super vna re, vel pluribus certis & nominatis (vtiq; ut dictum est, immobili-bus & fructiferis) addita tamen generali omnium bonorum obligatione. Et certè in Regno nostro census passim creantur hodie juxta hanc Gregorii conditio-

nem, in qua sola videtur differre constitutio Gregorii ab illa Nicolai. Sed jam primò hanc conditionem quinque quætionibus illustremus.

Quid intelligatur nomine rei immobilis?

2. Quæres autem primò. Quid intelligatur nomine rei immobilis?

Respondeo: Prædia, Domus, & alia hujusmodi ex natura sua perpetua, immò ipse census habetur pro re immobili. Vnde licebit per vnum censum constituere alium, etiam æqualem, ut docet Molina, d. 289. claus. 1. Navarr. in comment. de vsur. n. 87. alique, si sicuti de facto constituitur census super alios census, jura, & redditus Principum, & Civitatum, ut etiam super gabellas, officia perpetua, & c.

3. Adverte tamen, censum, super quem alius census imponitur, debere ex se esse irredimibilem, aliter posterior census, priore pereunte, periret; nam propterea (saltem ad hunc effectum) inter mobilia reputatur redditus non perpetuus à Glossa, in Extravag. ad condit. v. Mobilibus, Bald. in l. He adili. §. 15. Illud, C. de sec. rube. Tiraquell. de retractu, p. 1. §. 4. num. 119. alique. Putat nihilominus Lessius, l. c. 22. d. 12. n. 77. posse collocari censum super censum redimibilem, quando, qui in primo casu censum secundum fundavit, esset paratus (addo, & legitime se obligaret) pereunte primo censu, in alia re fundare secundum.

An satis sit, super omnibus bonis? Vbi de infestatione bonorum illius, qui possidet rem subiectam Censui.

4. Quæres secundo, an Siculis liceat nunc, fundare censum generatim in omnibus bonis, nullum certum exprimendo? Siculis, dico; nam scio, seclusa lege, licitum esse, ut vult Farinac. l. 1. decis. 10. n. 1. Tol. §. c. 45. n. 3. patetque ex Bulla Nicolai V. in qua id conceditur, ut vidimus, quod certè non concessisset, si id ex natura sua esset illicitum. Sed, quia Gregorius XIII. ut modò vidisti, id prohibuit Siculis, idè de ipsis hæc quæstio procedit.

5. Respondeo: Quamvis ante Bullam Gregor. XIII. fuerit id Siculis licitum; tamen post illam non licet, pro foro externo. Patet ex voluntate expressa Gregorii, ut Notavi dicto n. 3. Sicuti etiam, nec licebit, ubi est recepta Pii V. Bulla, ut patet ex secunda conditione ejusdem Bullæ allata c. 5. Dixi (pro foro externo.) Nam pro interno, dixi C. eodem, §. 1. n. 4.

Illud autem emolumentum est, quando ponitur census in vna re certa & simul in aliis venditoris bonis, ut quamvis pereat res nominata, non tamen pereat census, quia jam pensio debetur super cæteris venditoris bonis.

6. Notandum insuper esse, latum discrimen inter obligationem, quæ in censu fit super re certa & illam, quæ fit super omnibus bonis in confuso: quod sic breviter declarat De Lugo, d. 32. de iust. num. 33. & 34. Cum dictum sit, rem hypothecæ subiectam deferre secum semper onus illud, & obligationem realem, hinc fit, ut ad quemcunque possessorem transierit, possit creditor debitum ex illa exigere: non potest tamen ex jure novo, etiam in hypotheca expressa, agere creditor adversus tertium possessorem, nisi præcedente excussione in bonis debitoris, & fidejussorum, & eorum hæredum; ut habetur in Authent. de fidejussoribus, §. Sed neque, & paulo post. Doctrina hæc non procedit in feudo super quo census aliquis impositus est; hoc enim, si vendatur, vel alienetur, desert ita secum opus illud, ut non debeat prius à venditore census peti redditus, sed, immediatè ab ipso tertio possessore. Neque enim illa est propriè hypotheca, de qua agimus, sed est venditio partialis domini vilis illius feudi, ut explicuimus agentes de censibus (ego id dixi superius, cap. 2. §. 3. n. 1.) Aliud verò esset de bonis aliis, quæ hypotheca generali obligata sunt pro securitate census, hæc enim transfert ad tertium

tium possessorem, non debent illum obligare ad solvendum nisi facta prius excussione prædicta, quia illa non sunt vendita, sed solum hypothecata. Hæc De Lugo: sane præscindendo à pacto (quod certe apud nos apponi in ejusmodi contractibus censualibus solet, puta: *Ne specialis generalis deroget, vel contra.*)

Infectio bonorum possidentis prædium subjectum Censui.

7. Iam verò hic ubi agimus de obligatione omnium bonorum, opportunum erit, discutere solemnem illam praxim in Sicilia, quæ, sicuti emas, v. g. prædium, in quò ab aliquo tertio fundatus est census pro Francisco, v. g. & suis hæreditibus, non solum debeas Francisco, vel hæreditibus pensionem ex fructibus talis prædii, sed, dum illud possides, debes solvere etiam ex fructibus aliorum omnium bonorum tuorum, quæ veluti inficiuntur ex consortio possessionis illius prædii subjecti censui. Id quod, an solidum habeat fundamentum, cum census realis ex natura sua solum debeat ex fructibus rei in fundatione census obligata, dubitabant aliqui ex nostris Theologis; non enim videbant, cur dictus possessor deberet subire tantum onus infectionis prædictæ.

8. Verum, hoc esse ita dispositum ab Alphonsi I. Rege, qui Nicolai Bullam impetravit, certum est, ut mox ex ejus Pragmatica videbis, vnde, & ex dicta auctoritate Regis, & ex consuetudine iam antiqua, styloque nostræ Curie tam firmo, non apparet, cur Theologus dubitare adhuc possit de iustitia hujus infectionis, quæ induta à Rege merito fuit ob securitatem majorem emptoris census. Nec tamen dicas, id esse pactum nimis grave contra venditorem census, seu contra eos, qui vnamquam rem subjectam censui possidebunt. Ne id dicas, inquam; nam propterea Pontifex concessit, ut census possit fundari ad rationem decem pro centum, judicavit enim, pro illa sua ætate sic compensari posse ejusmodi infectionis onus, quod, saltem in consilio, prævidebat apponendum à Siculis, dum onerosa pacta, quæ ipsi velent, apponi posse, concessit; fortasse etiam hoc infectionis onus Pontifici à ministris Alphonsi significatum fuit: pro nostra autem ætate Dominus Rex voluit, ut fundaretur non plus quam ad rationem quinque pro centum, quia merito judicavit prædictum tantum onus, & cetera alia sic satis, superque compensari, ut latius dicam mox infra, §. 5. à num. 2.

Verba autem Alphonsi Regis loco supra citato, inter Pragmaticas hujus Regni hæc sunt: Hac edictali lege perpetuò valitura sancimus, hujusmodi censualium contractus, seu instrumenta tanquam res judicatas nulla appellatione, seu provocatione suspensas, promptam, ac paratam executionem habere, & non solum contra personas, res, & bona illorum, qui originaliter censualia hujusmodi vendiderit, necnon eorum fidejussorum, hæredum, seu universalium successorum, sed etiam absque aliqua bonorum principalis debitoris discussione contra personas, & bona quorumcumque singularium detentorum, rerum, jurium, vel bonorum, sub quibus censualia ipsa fuerint specialiter onerata, quandiu apud eos illorum detentio fuerit, &c.

Remedium, quo vitetur dicta bonorum infectio.

9. Denique hic non est omittenda explicatio cujusdam artificii, quo, ne sua bona dicto modo inficiantur, negotiatores aliqui diligenter vtuntur, quando in nostro Regno emunt aliquod immobile, de quo sciunt, vel dubitant, an constitutus super illud fuerit alius census; nam curant, ut famulus, vel ancilla, vel quicumque fidelis amicus, qui nulla bona alia habeat, emat prædium illud cum ipsius ejusdem negotiatoris pecuniis; sic enim nulla bona inficiuntur, non negotiatoris, quia exterius non apparet, hunc emisse prædium illud censui subjectum: neque bona famuli, vel amici; quia, ut dictum est, nulla bona is possidet, quæ infici queant. Negotia-

tor verò liberè gaudebit illo prædio per se habentem personam empto, à quibus molestiam nullam illi inferere dam, certò scit. Quæret igitur aliquis in hoc casu: si sine iniustitia, vel peccato possimus?

10. Respondeo, prædicta salutate juramenti, cui tenentur in hoc contractu emptoribus intermisceri, cum tenentur hoc stragemate vti licite posse. Tum, quia vnamquam rem timoratos illo vti solere. Tum, quia vnamquam rem tuo, dum illud emis alterius nomine, quod prædictum ex se non est. Adde id aliud non esse, nisi damnum proprium. Neque dici potest, sic damnum inferri, non, inquam, id potest dici, nam per se obligor melioris conditionis facere pensionem censuistæ, & ex alia parte non sit pejus conditionis census ex meo hoc stragemate, sed remanet in eadem conditione, in qua erat antea, id est, antequam per intermediam illam personam bonum illud inveni-

An possit imponi Censui super pluribus bonis, quæ unum non sufficiunt?

11. Quæres tertio: Si vnam rem sufficientem pro vi vendenda non habeam, habeam verò tres, vel quatuor, quæ simul acceptæ sufficientes possunt esse ad solvendum censum?

Respondeo, affirmativè cum Molin. d. 373. modò eæ certæ sint, & nominentur à venditore, id est, quia per æquivalentiam, illæ res constituantur in quid, & perinde est, ac si constituantur super vna inficiens.

12. Ex dictis tamen sequitur, ut perentè utatur, si pereat (si nihil aliud addatur) pro rata, pensio sit, quia supponimus, ceteras res non esse sufficientes ad solvendum censum, ac si prædium, y. g. sufficientem, quo pensio imposta fuit, periret ex parte. Hæc si nihil aliud addatur, quia, quando solet addi aliud, sive pigius, sive assuetatio, quæ aliunde compensationem non est mirum, si solvatur pensio tota, ut ex dictis patet.

Si duo Censui super vna re imposui inveniantur, quæ solvendus?

13. Quæres quarto: Quando super eadem re constitutus est duplex census à duobus emptoribus, quorum solvendus est, si fructus non sufficientes pro utroque.

Respondeo, non solvendum pro rata, sed solvendum censum, qui prius fuit impositus super illa re, per se, si res perierit vocatè solent anteriorem, nam hic maxime tenet regula juris: *Qui prior est tempore, prior est iure.* Et manifesta est, quia primus censuista jam habuit obligatum totum prædium, quoad omnes fructus, & licet Dominus illius juris statur, ac emit censum, Ergo pro secundo nihil remanet fructuum, nihil pro secundo remanebit pensionis, in quod damnum ne fecit impingere sanè per summam diligentiam cavere solent accipiunt censuum emptores.

14. Contrà, si res, supra quam instituitur census dividatur in plures hæredes, vel per partes pluribus emptoribus dividatur, poteritne censuista, qui est Dominus census totam suam pensionem à qualibet parte sufficientem (ut, præciso pacto, supponere debemus) exigere, à singulis pro rata?

Respondeo, posse totam à qualibet parte, & in vi receptum esse, docet Lessl. d. 22. num. 89. qui sequitur de Bonac. d. 3. de contr. q. 4. p. v. n. 38. v. Quæres, si de Lugo d. 27. de iust. num. 6. & num. 106. Ratio est, quia illa divisio non facit Dominum census pejus conditionis, Ergo ante divisionem poterat ex quacunque parte prædictam sufficienter pensionem suam exigere, & in illa divisionem censum fundare, sic post illam divisionem.

scdō quisquam emere census vellet cum adeo frequenti periculo, ut sua pensio dividenda esset in minutissimas partes, & consequenter cum summa molestia eam exigendi?

An constitui possit Censui super re Feudali, vel Emphyteutica, vel dotali, vel vinculata?

15. Quæres quintò, an super his possit constitui census? Respondeo, certum est, non posse. Ratio in feudo, præter cæteras, est, quia ejus dominium directum est apud Dominum feudi; cum ergo Feudatarius delinqueret, feudum liberè redire absolute debebat ad Dominum, emptor census amitteret suum censum, atque adeo damnum pareretur.

16. Idem est in re emphyteutica. Nam cum ejus Dominus directus sit Proprietarius, ea non potest alienari, leg. 2. C. de iure emph. nec alteri obligari sine consensu Domini.

17. Quòd dictum est de re emphyteutica, dici etiam debet de dotali, quæ sine consensu uxoris obligari non potest, imò alicubi, ut in nostro Regno, ne cum ejus quidem consensu, constante Matrimonio.

18. Idem denique dic de re vinculo aliquo alteri obstricta, quia, cum libera debeat res hæc pervenire ad illum alterum, sanè cum damno emptoris pensio dissolveretur. Debent igitur bona, in quibus constitui potest census esse sub vero, & libero dominio vendentis censum, seu, ut loqui solemus, sub dominio subjugantis, quæ bona à iuristis vocari solent Burgensatica. Qui secus ergo fecerit, decipiet emptorem, atque adeo peccabit, & ad restitutionem obligabitur.

An bona fides faciat, ut possit exigere pensionem ex contractu Censui invalido?

19. Petes: Si emptor bona fide emit censum constitutum in re aliena, vel vinculo aliquo obnoxia, idque ipse emptor, vel ipsius hæres ignoret, potestne licite, & sine iniuria exigere pensionem?

Respondeo: Dum ignorat, posse non est dubium; non, solum ex conscientia, quæ ipse putat, rem non esse alienam, sed etiam, quia illas pensiones accipit sibi, ut debitas ex vi contractus censuales. At cum idem emptor, vel ejus successor compererit, illam rem esse alienam, non poterit recipere pensionem, ut habet Mol. d. 94. Nav. in comment. de Censib. n. 118. Less. l. c. 2. cap. 22. n. 19. aliique. Ratio est, quia tunc, dum cognoscit, rem illam esse alienam, cognoscit etiam, sibi nullum esse ius in fructus alienæ rei nulliter ipsi à non Domino venditum. Possè tamen ab emptore cogi venditorem ad reddendam pretium, & ad cætera damna restituenda, vel ad constituendum censum super alia re propria, certum est. Quod si clarè non appareat, sed sub dubitatione, quæ factis diligentis, tolli non possit, rem esse alienam, pergat censuista ad suas pensiones exigendas, quia tunc ipsi faveat possessio.

20. Sed iterum petes, & primò quidem: Ad quid obligabitur censuista, si postquam clarè cognovit, censum impositum fuisse super re aliena, inveniatur, apud se habere ipsam individuum pecuniam, quam pro suis pensionibus habuit, seu exegit tempore bonæ fidei, vel inveniat esse in illa factus locupletior? Nam, si nihil habet, nec factus est in aliquo locupletior, quia, v. g. latius vixit, ad nihil teneri ex regulis generalibus restitutionis tractantibus de restitutione ex re accepta, vel modicè doctus non ignorat. Secundò autem, circa id ipsum petes: Quid erit obligationis, si hanc pecuniam individuum, vel id, in quo factus est ditior, exegit censuista bona fide ab aliquo tertio, in cuius possessione fortè res invenitur, nec talis possidens particeps fuit doli venditoris census?

21. Ad utramque petitionem respondeo, ex iisdem principiis univèrsalibus de restitutione colligi, in utroque hoc casu absolute obligari ejusmodi censuistam ad

restituendum id, quod invenitur habere. Si enim ex contractu nullo illam pecuniam habet, certè alienam rem habet, atque adeo restituendam.

22. Adest tamen differentia inter utrumque casum valde notanda, nam in priore potes tu censuista tantam pecuniam retinere (si te per culpam decepit venditor census, vendendo tibi rem alienam) quantum sufficit ad damnum tibi factum refarciendum, sive sit iusum Capitale, sive damnum emergens, sive lucrum cessans, sive quodcumque aliud interesse, taxandum iudicio viri experti. At in posteriori casu (quantum est ex hoc capite) non potest idem præstendere, quia nullam culpam commisit tertius: Cum enim ipse censum non fundaverit, pecuniam nullam à te, vel à tuis majoribus per fraudem habuit, quam restituere teneatur.

23. Dixi (quantum est ex hoc capite) nam si propter onus impositi census, aliquis tertius minus à primo census Fundatore, seu venditore emisset prædium illi censui subiectum, unde ipse tertius aliquid deberet ipsi Fundatori, posses tu, modo dicto deceptus, sequestrare pro te id, quod dictus tertius ei fundatori debet, juxta Regulas univèrsales, quibus creditor potest sui debitoris credita, ut sibi satisfaciat, præoccupare.

§. II. Secunda Conditio Censui in Sicilia.

Ut redimi is possit, & quidem eodem pretio.

1. Olim solebat apponi pactum, ut census redimeretur majori pretio, quam fuerit venditus, id Pontifex in hac clausula omnino prohibet. Quare etiam si sustineri posset, illud pactum fuisse ex se licitum (quod tamen puro sustineri non posse) tamen hodie jam ex Pontificis hac prohibitione id amplius licitum non est.

2. Illud quæri posset; An licitè ponatur pactum à Siculis (ut certè poni non raro consuevit) ut, quando venditor velit redimere, seu extinguere censum, teneatur totum pretium integrè solvere? & Respondeo, licitè poni. Ratio est, quia id nec prohibetur à Pontifice, nec est contra naturam contractus, imò juxta ipsius naturam est. Ut nimirum, sicuti venditus est census, integro soluto pretio, ita eodem integro extinguatur, vel redimatur, Vide quæ dixi c. 4. §. 6.

De Redemptione Censui animo faciendi fructus suos.

3. Iam verò explicationem magis distinctam dictæ redemptionis census, hic afferamus, quam relictionem à verbo luere (quod ex vocabulario juris significat liberare) nostrates appellant; per hanc enim à debitore census liberantur, seu, ut etiam loquimur, affrancantur bona censibus subiecta. Et certè ejusmodi debitor, qui illud ius luendi habet, vel est ipse primus venditor census, vel ejus hæres, vel quicumque tertius, ad quem sive pervenerunt prædicta bona, sive ejus interest affrancatio.

4. Respondeo, hoc dictum, Debitor potest redimere Censum, duplicem habere significationem potest. Primò, hanc: Debitor quicumque, dando integrum pretium, id est, Capitale, & solutis pensionibus decursis, potest liberare suum prædium, censumque extinguere. Secundò, hanc: Debitor, qui solet esse tertius, qui bona prædicta possideat, dando dictum integrum pretium, solutisque decursis pensionibus, potest sibi emere prædictum censum, seu ius ad fructus dicti prædii. Ita, ut debitor hic faciat fructus illos deinceps suos pro casu molestiæ, quam aliquis fortè inferet contra possessionem ejusdem prædii. Vides discrimen; in priore significatione extinguitur, cessatque omnino census, atque adeò redemptio est extinctiva census; at in posteriori non extinguitur census, sed redemptio est translativa iuris census; transfert enim ius percipiendi consequentes pensiones in ipsum, qui erat antea debitor.

bitor, qui nunc redimit, vlturas illo iure pro tempore dicta molestia.

His igitur ad explicationem terminorum positis, difficultas est, an creditor licite possit, & an etiam obligetur revendere cum dicta cessione translativa, quam secundo loco explicuimus, quod debitor ille seu tertius possessor rei subjugatae offert capitale cum decursis? Nam quod obligetur extingueret censum, eo modo quo explicuimus primo loco, res est certa, & disputatione non indiget. Loquamur prius de potestate breviter, tum aliquantulum latius de obligatione. De quibus legi possunt Amatus *resolut.* 7. à *num.* 29. Rodric. *de an. red. lib.* 2. *quest.* 16. Pont. *consil.* 87. *lib.* 1. Felician. *de Consil.* 4. c. *vlt.* Mastill. *de Cens.* 9. s. *Giurba decis.* 87. aliique.

5. Quoad prius: Res est certa, creditorem, seu Dominum censum, si velit; posse licite censum revendere debitori, seu cuiusque possessori prædii subjecti censui transferens in illum iura omnia sua, immo etiam cuiusque alteri, cui forte debitor censum concessit. Ius luendi, quod ipse debitor habebat. Ratio est manifesta, quia quilibet potest iura sua alteri cedere, quando nihil obstat in oppositum, ut certe nihil hic obstat, & sanè quotidiana praxis ostendit id esse licitum, cum frequentissime eiusmodi revenditiones translative iurium in nostro Regno celebrantur.

6. Quoad posterius, in quo consistit præsens, & quidem gravis difficultas: Dico, obligari creditorem revendere censum debitori, seu huius cessionario, idque cum prædicta cessione, seu translatione iuris: quod est dicere, eiusmodi revenditionem translative iuris esse necessariam, non solum voluntariam. Probatur duobus præsertim argumentis, alterum ducitur ab æquitate, alterum à rigorosa Iustitia.

7. Nam primò, celebre axioma in moralibus, est, ut illud quod tibi non nocet & alteri prodest faciendum sit. Quod principium habetur ex l. *in creditor*, ff. *de eversionibus*, ibi, *Cuius æquum videbitur, vel hoc saltem consequi, quod sine dispendio creditoris factum est?* Sed eiusmodi revenditio translativa, ut videtur *num.* 3. & 4. ex vna parte non nocet creditoris, quia semper apponitur, seu apponi intelligitur illa clausula: *Quomodocumque contra ipsum ea cessione non retorquetur*, & ex alia, prodest debitori deponenti pretium: ergo ex æquitate faciendum est.

8. Dices, si solum ex æquitate est faciendum, non obligabitur creditor ei acquiescere, nisi ex congruitate; Id enim solum importat æquitas, ut ea distinguatur à Iustitia.

9. Respondeo: Aliqui, ut huic instantiæ satisfaciant, recurrunt ad illud aliud principium in Iure: *Paria sunt compelli, & posse compelli.* Quare afferunt, in hoc casu adesse obligationem, etiam ante mandatum Iudicis, quamvis solum consideremus prædictam æquitatem, quia sad obligationem inducendam satis est, quod ex mandato Iudicis possit creditor compelli. Animo non sedet hæc responsio, quia non semper compelli, & posse compelli, paria sunt: ad multa enim post sententiam Iudicis, aliquis obligatur, ad quæ non obligatur antea, ad quæ compelli antea non potest, v. g. non obligatur quis ante sententiam solvere penam, restituere rem litigiosam se possessione spoliare, quando ratio contra ipsum luce clarior non apparet, &c. quæ tamen obligabitur facere post sententiam.

Respondeo igitur, hoc primum argumentum, nisi addatur id, quod mox proferam *num.* 10. non esse valde efficax ante sententiam Iudicis, esse solum efficax post Iudicis mandatum, quia sententiæ latæ à Iudice secundum æquitatem iudicante, est omnino parendum, quia etiam sic iusta est. Addamus ergo id, quod efficaciter intentum nostrum probat.

30. Nam secundò, ex vi rigorosæ iustitiæ sic probatur nostra conclusio. Certum, & infallibile principium est

Pacta iusta esse servanda: sed in foundatione censuum pactum, ut emptor, seu Dominus censum obligetur decereum prædicta translatione iuris; ergo, licet immò quia contractum præsertim bonæ fidei non est, quo, qualis certe est contractus, de quo agitur, species venditionis, & emptionis, & emptio non fit nisi cum aliquo, se implicite obligat ad servanda ea omnia, quæ ex æquitate in eo contractu continentur; sed in contractu creationis censuum non est æquitas ad translationem illam iurium, ut videtur, ergo ad illam æquitatem servandam se obligatur debitor.

12. Eadem Minor probatur secundo, quia in foundatione censuum iuxta formam Bullæ Nicolæ V. brati, bonitur hæc clausula: *Cum potestate revendiendi.* Immo, etiam si ea non explicite poneretur, ad hoc ligeretur implicite adjecta, quia in Sicilia semper nominatur fundari censum in forma dictæ Bullæ. Subiungitur hoc verbum (*revendere*) non significat solum revenditionem censuum, & solum affrancationem prædii, sed etiam novam emptionem rei (quæ hic non est in præcepto ipsius censuum, seu iuris ad fructus ex eo præcipiendos) ergo cum pactum in ipsa foundatione censuum positum, & à Pontifice requisitum sit, ut debitor quandoque voluerit, & sibi vile erit, redimere censum, sanè creditor revendere debet modo dicto, sine iniustitia ex non observato pacto, immo, immo in obedientia contra Pontificis præscriptum aliquo modo posse.

13. Si Bulla diceret: *Cum potestate revendiendi*, censum fortasse posset esse, cum potestate revendiendi, seu affrancandi prædium, (Sicuti dicitur in more servum, & redimere captivum ab eo, qui potestate habet, id est, liberare servum, & captivum extingueret) & tunc, saltem clare, non apparet nisi pactum mere illum censum extingendi. At Bulla dicat: *Cum potestate revendiendi censuum*, appellat Pontifex prædicto illo more censuum, non potest esse censum, nisi quem nos contendimus, sed cum potestate emendi ipsum censum per translationem iuris in se. Patet, quia non potest intelligi, quæ quis emat censum, & non consequenter, immò in eo ipso emat, seu recipiat jus ad percipiendum fructus prædicti censuum, ad quæ cum translatione iuris in se. Prefectio huiusmodi est censuum in similibus locutionibus; Cum enim dicimus, *redimere domum, vel aliam domum*, ab alio occupatam iterum, pretio dato, recipere, & ius in ipsam, reassumere; Et cum dicimus, *redimere hereditatem*, censum est, venditum hereditatem iterum recipere, iterumque ius in ipsam assumere, quæ sunt, vel parum literatis cognita apud Calepium *Redimo*.

Dixi (cum Bulla dicat, &c.) eius enim verba significata sunt: *Concedimus Siculis, huiusmodi censuum creationem, per verbum, & proprietatis, ac facultatis revendiendi, instrumentis gratis pro consensu revendiendi.*

Vides, Tò (illa revendiendi) posse referri ad censum, ut ego contendo, dixit enim (illa) non (illas) & quæ utcumque referri ad res, & proprietates, id est, ad bona neutra, ad bona, & prædia, ut contendere adveniam (licet præter ordinatum loquendi modum) possit, tamen ego assero, meam interpretationem esse præferendam. Ratio est, tum quia dicit (illa) ut jam notandum non (illas) tum, quia cum hoc pactum à Pontifice responderatur in favorem ipsius venditoris censuum; in hoc casu vidimus, illud interpretari oportet, quando magis favet, maxime in re, à qua in nihil nocet Emptorem, quia nunc est revenditor, diximus *n. 4.*

14. Atque hinc collige minus rectè loqui illis qui

com Roderico, de ann. reddit. lib. 2. quæst. 16. (quamvis nobiscum is sentiat) in reliquis; negant tamen in creatione prima census adesse hoc pactum; minus, inquam, rectè loqui, nam illi, nec considerant implicitum pactum servandæ æquitatis, quod diximus num. 9. nec adverteunt illud: Cum potestate illa redimendæ rationabilis referri ad censuales, ut modò dictum est.

15. Confirmatur primò, ex praxi, quam testantur Ioseph. Carleyal. t. 2. de iudic. lib. 1. t. 3. disp. ultima, & Arias de Mesa lib. 1. resol. cap. 22. adesse in Sicilia, & Neapoli, quâ debitor cedit, vel donat lus suum luendi censum, & cessionarius, vel donatarius, deposito pretio, cogit Dominum censum ad revenditionem animo faciendi fructus suos, in quo casu hic acquirit censum cum eadem anterioritate, qua primus creditor fruebatur. Si ergo cessionarius seu donatarius primi debitoris potest cogere ad prædicta primum creditorem censum, cur idem non poterit ipse debitor, qui censum vendidit, vel ejus heredes, si eorum interit?

16. Confirmatur secundò, quia clausulam hanc potestati redimendi positam in contractu erectionis census, ita debere explicari de stylo Notariorum ut importet obligationem in revendente, ad cedenda lura census quando ea postulat is qui reluit, testati sunt in quodam casu occurrenti, aliqui Notarii non ignobiles à quodam Patre Nostræ Societatis, qui id mihi retulit, de hac re consulti.

DVBIVM INCIDENS.

An Ecclesia obligetur revendere Censum cum prædicta cessione translativa lurium.

17. Nec obligari Ecclesiam, nec sine Pontificis facultate posse validè, quia illegitimè alienaret bona Ecclesiastica, contendit P. Tancer. in q. moral. t. 1. tract. 2. d. 109.

Nihilominus assero, & validè posse, obligari. Ratio est duplex: Primò, quia Ecclesia non facit contra prohibitionem non alienandi bona, quando alienat ex necessitate & non ex voluntate, sed in casu, de quo agimus, alienat ex necessitate, & non, &c. ergo, &c.

Major patet, quia quoties in Iure prohibetur alienatio, non venit necessaria, sed tantum voluntaria: & merito, quia Pontifices noluerunt per prohibitionem præjudicare luri aliorum, nam propterea, ita passim firmant Doctores, Bordonius tom. 1. resol. 27. de alienat. rerum Eccles. num. 6. id probans ex l. Alienat. ff. Famil. Erisc. & t. 3. cons. 106. 26. num. 10. allegans alias leg. Romam Romanam, Surdum, aliòque plures: idem eodem sequens refert Tiraquell. de retract. §. 1. Glossa 14. num. 11. & plures denique, Arias de Mesa lib. 3. cap. 26. num. 21. aliòque.

18. Minor autem probatur evidenter ex dictis à num. 9. ubi offendimus, eius modi revenditionem translativam luris esse necessariam, ex æquitate, & ex iustitia iuxta requisita à Summo Pontifice; ut etiam hinc possumus contendere pro dicta revenditione adesse iam Pontificis concessionem. Lege Bonacin. de Alien. Bon. Eccles. quæst. unic. p. 2. num. 10. qui inde in simili existimat Retrovenditionem non esse alienationem veritam Ecclesiasticis, quando pactum retrovendendi positum est in prima venditione, quia tunc retrovenditio non est novus contractus alienationis, sed est impletio contractus prioris. Certè simillimus est, ne dicam idem, casus noster.

19. Secunda ratio nostræ assertionis ducitur ex eo, quòd Ecclesia obligatur acceptare pretium sibi ablatum, unde extinguatur census; id, quod omnes sine controversia fatemur. Iam hinc sequitur, quòd, si ipsa cedat, prædicta lura, nihil gravetur, nihil de suo amittat, nihil damni patiat. Iam enim ipsa extincto, censu, quem tamen extinguere obligatur, nihil amplius habet, quod amittat, seu in quo gravetur. Si ergo in nihilo grava-

tur, sequitur rursus, ut non prohibeatur ea lura cedere. Probat sequela, quia ab illa alienatione prohibetur Ecclesia abstinere, quæ ipsam gravat, ut habet Bordonius t. 2. resol. 64. quæst. 4. & alibi, & quidem iure, si enim ipsam non gravat, frustra esset prohibitio, & imprudenter, imò invidenter Pontifex se gereret, si veller, ut alteri denegaretur, quod sine Ecclesiæ gravamine concedi posset.

20. Confirmatur primò postea assertio; quia ex præhabita consideratione hæc nostra lurium cessio non est vocanda, nec censenda alienatio, nisi valdè æquivocè, & improprie: nam alienatio in re nostra est distractio aliqujus boni ab Ecclesia; sed hæc nostra lurium cessio, nihil boni distractit, seu tollit ab Ecclesia, ut dictum est, ergo, &c.

21. Confirmatur secundò, eodem Bordonio tom. 3. cons. 26. quæst. 1. num. 5. qui cum illud (redimere potest) positum in contractibus censuum, intelligat non de extinctione dumtaxat, sed de venditione cum translatione luris, ita pro nobis docet: Censum inquit, habet hoc specialia, quòd redimi potest; non obstante quavis longissima, & immemorabili temporis præscriptione, & qui habet jus illud exigendi, licet sit Ecclesia, tenetur illud vendere sine aliqua juris solemnitate requisita in alienatione rerum Ecclesiasticarum. Hæc ille. Notas? Vendere, dixit, non extinguere. Notas iterum? Vendere jus exigendi, dixit, quæ professò clara est assertio nostra.

22. Et vide inconsequentiam contrariæ opinionis, ea enim concedit, posse ad prædictam juris cessionem compelli laicum; at negat posse cogi Ecclesiam, Manifesta inconsequentia. Si enim idèd laicus cogitur, quia sive ex æquitate, sive ex iustitia obligatur, certè ex eadem æquitate, & iustitia obligatur Ecclesia: Nam, & Ecclesia pari modo subditur legi æquitatis, & iustitiæ, ac subditur laicus, sicuti pari modo est Dominus census cum iisdem gravaminibus, & pactis, cum quibus est laicus. Et sanè mirum esset, quòd jus exigendi censum à prædio, verbi gratià, Luciano donatum, vel venditum laico Petro, obliget (postulante debitore) Petrum ad revendendum cum cessione translativa lurium, ut hæc sententia, quam impugnamus, concedit: at idem jus exigendi eundem censum ab eodem Luciano prædio donatum, vel venditum Ecclesiæ, nequaquam ipsam obliget, eodem debitore postulante. Vnde, quæso te, naturam mutavit ejusmodi census, quandoquidem, ut supponimus, cum iisdem oneribus, & pactis ad Ecclesiam pervenit?

Supereest jam rationes adversariorum solvere, quas facile quis ex dictis infringere, & quidem evidenter potest.

23. Obijciunt enim primò, sic: Ius, quod Ecclesia habet exigendi census, seu redditus ab hoc prædio, est bonum stabile; ergo, si illud transfert in debitorem censuum, alienat bonum stabile contra prohibitionem.

24. Confirmatur primò, quia hæc prohibitio, cum sit favorabilis Ecclesiæ, comprehendit quameunque cessionem lurium in extraneum, ergo, &c.

25. Confirmatur secundò, quia sic adderetur novum onus Ecclesiæ, nam initio fundationis census solum fuit appositum pactum, ut extingueretur census, non verò, ut in debitorem transferretur.

26. Respondeo, nego consequentiam objectionis; ut patet ex dictis; nihil enim alienat, quod bonum suum sit.

27. Ad confirmationem primam, distinguo antecedens: Comprehendit quameunque cessionem lurium in quemcunque extraneum, cum quo nullum præcessit pactum, concedo antecedens: Comprehendit quameunque cessionem in extraneum, cum quo (seu cum ejus majoribus, vel similibus) præcessit pactum transferendi, nego antecedens. Vnde, & nego consequentiam.

28. Ad confirmationem secundam, nego induci novum onus, jam enim centies dictum est, hæc onus fuisse, sive implicite, sive explicite positum initio contractus,

ctus, imò jam etiam dictum est, non esse onus, facere id, quod tibi non nocet, & tibi prodest.

29. Insuper: At saltem erit onus Ecclesie, quod debitorum censuum scientes Ecclesiam posse cogi ad revendendum in translatione dicta jurium, faciliùs quarent se redimere: id, quod sepius mereret in damnum Ecclesie, quæ, nec æqualem, nec promptum invenire posset censum quem emeret cum pretio sibi reddito.

30. Respondeo, esto, hoc sit aliquod onus, tamen, quia est appositum in erectione ejusdem census, ideo cum patientia tolerandum. Dixi (isto) quia revera, tam modicum, & tam remotum hoc gravamen est, ut non venire debeat in considerationem, maximè in re nostra; neque enim Ecclesia per prohibitionem alienationis rerum Ecclesiasticarum veretur, ne sit mera, & remota, occasio, & ne se ostendat facilem ad revendendum, sed solùm ne revendat; quando res prohibita est revendi, & quando ipsi est voluntarium, revencionem denegare.

31. Obiiciunt secundò, Doctores passim docent, si prædium vendatur pupillo cum pacto, de hypotheca, non posse fieri hypothecam sine Decreto Iudicis, quia statim, atque fuit prædium in dominio pupilli, cæpit esse sub lege prohibente, ne pupillus sine auctoritate Iudicis hypothecatur, id est, alienationem faceret. Ergo pari, imò maiori ratione, in casu nostro, etiamsi pactum præcesserit non poterit Ecclesia hoc pactum exequi sine licentia Pontificis.

32. Respondeo, claras esse disparitates, Primò, In pupillo nocitura supponitur, seu melius timetur erectio hypothecæ: at in casu nostro nihil nocet Ecclesie translatio iuris, de qua loquimur, ut toties probatum est. Secundò, Pactum pupilli cum vendente prædium, est initum inter ipsos privatos, estque speciale inter has personas contrahentes, at in casu nostro est pactum universaliter requisitum à Summo Pontifice pro omnibus contrahentibus, & ut lex publica ab eodem lata, quare sine restrictione servanda. Tertio, Ratio, cur requiratur à Pupillo Decretum Iudicis in erectione dictæ hypothecæ, est parva ætas pupilli, qui non iudicatur, adhuc aptus ex se solo ad contrahendum, & ad discernendas conditiones contractuum. Id quod nihil est in casu nostro.

33. Obiiciunt denique tertio, auctoritatem cuiusdam docti Causidici, & cuiusdam viri fide digni, asserentium Tribunalia in nostro Regno decidisse, Ecclesiam hac in re, nec debere, nec posse compelli.

34. Respondeo, Tunc id ita fortasse fuisse decisum, quia probabilis visa fuit illa opinio. Sed hodiè, quando rationes iam sunt diligenter expensæ, terte in favorem nostræ, hoc est, veræ sententiæ erit, pronuntiandum.

§. V. Tertia conditio Censuum in Sicilia, ut pensio non excedat decimam pretii.

1. Tertia conditio est, ut non constituantur censuum, nisi ad rationem unius pro decem, seu ad rationem decem pro centenario, id, quod iussit Pontifex, ne, si amplius censuarii dare deberent, facile in paupertatem dilaberentur.

Quod præsertim Carolus V. in Germania, & Philippus II. in Sicilia, & Clemens VIII. pro statu Ecclesiastico auxerunt pretium census, modo, quo supra dictum est, idèd statim oritur difficultas, an, si Siculus, cui iam concessit Nicolaus emere censum ad rationem decem, pro centum, & cui Philippus negavit ut sic emeret, cum solùm velit ad rationem quinque pro centum, an, inquam, possit Siculus in conscientia (nam in foro externo Rex, seu illius Iudex ipsium sine dubio condemnaret) licitè, & validè emere ad rationem pluri, quàm quinque pro centum, puta ad rationem sex, septem, decem, &c. De hoc supra, c. 4. §. 3. n. 3. & c. 6. §. 2. n. 8. bis dictum est, id tamen iterum hic, quasi in proprio loco est discutendum.

2. Et quidem primo aspectu, posse videtur, quia non

potuit Princeps restringere id, quod Summus Pontifex concessit.

Nihilominus respondeo, non posse. Ratio est, quia Nicolaus V. solum permissus declaravit (ut ex supra bis supra, c. 6. §. 1. n. 2. positum apparet) non fuisse censuum emere censum in Sicilia ad rationem decem pro centenario. Cæterum non ademit à Rege, & providentiam, quam habere debet decem pro centum, & consequenter pretia censuum, id, quod fecisse in Sicilia, propter multa pacta, quæ ibi in creatione censuum, notavi supra, l. 1.

3. Et certè inter alia onera supra dicta, maximum onus est facultas emptoris sibi adjudicandi prædium ad discursum, quando pensio à venditore revenditur: De qua re pluribus mox dicitur §. 7.

Adde aliam rationem ex generali doctrina, quod pretia rerum crescere ex copia eminentium: Cum ergo multi, penè sine numero sint, qui emunt prædium in forma Bullæ Nicolai, mirum non esse debet, si majori nunc pretio esse dignos. Quare Rex, ad hoc pertinet decernere rerum pretia, rectè iudicavit, quod bere potuit, nunc, in tanta emptorum copia, (quæ tunc fortè non iudicavit) additis oneribus prædicti ejusmodi iustum pretium esse debere ad rationem decem pro centum. Quòd autem etiam in venditione censuum valeat, ad majus, vel minus pretium emendum, emptorum parvus, vel magnus numerus, docet Lugo d. 2. §. de lust. n. 200. & fatentur omnes.

4. Quando autem num. 3. asseri, non possit, nec licitè, nec validè. Non licitè, quia preta rerum quando sunt à Principe taxata, obligant, ut illas visibiliber serventur, quemadmodum alibi dicitur. Non validè, quia Rex Philippus nullos redditus constituit in posterum creandos, si superent prædictam mensuram, cujus verba irritantia contractum majori pretio factum hæc sunt: In 2. tom. pragmat. Reg. Sicil. tit. 4. p. 3. mar. 3. de Cens. juxta form. Bullæ.

5. Ordinando, è comandamo, che di quæ intanto, si possa in detto Regno di Sicilia imporre, vendere, & mutare, ne fondare di novo vendita, & si di acquisto, & di cinque per cento, è che li contratti di mutare, & di Censi, che d'altra maniera si faranno, sono nulli, & di nullo valore, & effetto, (notas irritabilitate, & contractus) è non si possa per virtù di quæ intanto, dare, ne recuperare in iudicio, ne fora, più in questa regione, è rispetto.

§. VI. Quarta, seu ultima conditio Censuum in Sicilia, ut possint apponi pacta ad arbitrium contrahentium.

1. Valde notabilis, & ampla est hujusmodi concessio, quia in aliis Bullis multa pacta prohibentur, ut ex Superioribus constat. Sed in nostro Regno possunt adijci contractui census, ex vi illius concessionis, omnia, & quæcunque pacta velint contrahentes, dummodo (ut semper supponitur) apponantur, quæ sunt conformia juri naturæ, ad quæ nihil aliud queri, nisi, ut servetur æqualitas gravamina compensantur, & pacta non sint inter se contraria, notavi supra, cap. 4. num. 1. initio.

2. Atque hinc fit, ut quando in Sicilia apponitur pactum (& solet quidem semper) ut si centenario solvat pensionem, possit censuita prædium sub quo fider census, sibi adjudicare, non existimetur esse illicitus, quia illud nullo modo destruit naturam census, & ex alia parte non videtur esse illicitum, quævis tantum onus imponatur venditori, quia supponitur pensari aliunde ejusmodi gravamen, & tunc potest dici illud Philippo Pragmaticam maximè competentem, quod emptor non acquirit pensionem, nisi ad rationem quinque pro centum, ut supra vidimus. Nota

etiam est illicitum ex alio capite injusto, quia etiam supponimus, illud non apponi, propter quantumque modicam pensionem non solutam, sed propter multas, quae possunt aliqua tandem ratione attingere dimidium valoris praedii, modo mox explicando, & supponimus etiam, poni in poenam mod. ratam per Iudicis sententiam instigendam, ob culpam poenitentis, & nolentis solvere censum, ut sup. cap. 4. §. 4. hoc eodem cap. 6. §. 1. n. 6. vidimus. Non denique est illicitum ex lege positiva, quia jam concessit Nicolaus V. posse poni quaecunque pacta iusta, &c. His in genere praebitis, ad aliqua scitu necessaria de hac adjudicatione progrediamur.

§. VIII. An possit quis, vi cessionis habita a Domino census, sibi adjudicare, hoc est, auctoritate Iudicis sibi appropriare praedium censui subiectum?

1. Non ratio putat, quando censuarius, id est, debitor census, sive ob paupertatem, sive propter aliud, non solvit pensiones censuistae, id est, creditori debitas, dictas pensiones solvit alius tertius sua pecunia, cui tertio dictus censuista, qui est Dominus, & creditor census, cedit totum Ius, quod ipse habet in dictum debitorem, & in quaecunque bona obligata, vel hypothecata suo censui. Postquam autem ejusmodi tertius obtinet hoc Ius propter multas pensiones a se solutas, petit, & obtinet a Iudice, ut sibi attribuantur illa bona loco censuistae, a quo ipse tertius Ius habuit. Quaestio igitur est, an id valide fiat, & licite?

2. Respondeo, supposita aequalitate debiti, & valore praedii, seu boni adjudicati (de qua re mox §. seq. fuse disputabimus), Respondeo, inquam, valide, & licite fieri, ut ab usu ipso communi in Regno videmus approbari. Et ratio est manifesta, quia ex una parte censuista, quando ei non solvantur suae pensiones, habet hoc Ius adjudicandi sibi praedium, ut diximus §. praeced. num. 2. & ex alia, idem censuista, utpote dominus talis Iuris, illud cedere alteri, non prohibetur.

3. Hoc profecto facile est. Verum, hinc insurgit molestissima difficultas: An scilicet, ipsi Tertius hic, non quidem sua pecunia, sed pecunia ipsius censuarii solvat aliquot pensiones censuistae: quot sufficit ad adjudicandum praedium; An, inquam, hic Tertius submissus, qui solet esse, vel Famulus, vel Ancilla ipsius Censuarii, vel fidelis amicus, licite possit acquirere idem Ius, & sibi bona illi, v.g. praedium adjudicare, & adjudicatum donare ipsi Censuario, qui jam in postea possidebit, quasi per Donationem praedium idem, quod antea possidebat, & quia non est extinctus Censum (cum adjudicatio processerit solum ob pensiones annuas, seu fructus praeteritos non solutos, sibi que ille submissus censum sibi, ut loquimur accolerit) ideo idem Censuarius possidebit etiam in postea praedium Censum. Et consequenter suas faciet ejusdem Censum pensiones, seu fructus eo modo, quo sibi eas fecisset Tertius. Vides artificium? Si Censuarius ipse, qui est debitor, nomine suo Censum solvillet, nihil Iuris acquisivisset solutio, sed solum plene per ipsam satisfactum fuisset Censuistae. At quia solvit ille Tertius, qui debitor non erat, ideo potuit, ex Iure sibi concessio, praedium sibi a judicare, ut pecuniam solutam recuperaret.

4. Respondeo, Nunquam mihi persuadere potui, licite, & iuste fieri a sciente fraudem, ejusmodi artificiosam collusionem. Primum, quia est contra Iustitiam commutativam. Secundum, contra Iustitiam legalem, seu bonum publicum. Tertium, contra virtutem Religionis.

5. Probatur primum, nam tunc censuista, vel quicumque sit, per hereditatem, aut ex alio titulo est Dominus census, & cui debentur a censuario pensiones, tunc, inquam, censuista nullum Ius dare ipsi Tertio valet, unde ipse Tertius nullum Ius acquirere potest. Quare, si cum illo apparet Iure sibi postea adjudicabit praedium, injuste, & invalide ipsi censuario rem illam donabit, &

censuarius rem alienam, si eam acceptavit, possidebit injuste.

6. Quod autem censuista nullum Ius dare valeat illi Tertio, ubi est sita tota vis argumenti, luce ipsa clarius mihi videtur, si solum animo penetraret huius negotiationis fraus. Nam censuista nullum Ius habet adjudicandi sibi praedium censui subiectum, quando censuarius illi solvit ex sua pecunia pensionem, quia pactum, seu poena adjudicationis est adnexa non solutioni, id est, tunc habet hoc Ius adjudicandi sibi praedium censuista, quando censuarius non solvit, cum possit, ut vidimus n. 1. At in casu, de quo est sermo, jam censuarius verè, & re ipsa ex sua pecunia solvit; ergo non remanet in censuista Ius quod illi Tertio possit cedere.

Neque dicas: Potuit censuarius mutuae, & fortasse mutuavit hanc pecuniam tertio illi, & sic ille tertius pecunia propria pensionem solvit; Ne id dicas, inquam, Primum, quia verè censuarius non mutuavit. Id certe patet, nam pauperi famulo, vel ancillae, immò etiam homini diviti nemo mutuavit sine securitate, aut pignore, aut dejussore: quae omnia longe absunt a casu nostro. Secundum, Profecto non nisi sicte mutat, qui mutat volendo, & intendendo, sibi deinde donari fideliter praedium, & omne Ius acquisitum, vel acquirendum ex illa pecunia.

7. Confirmatur nostra doctrina, nam, quando censuarius potest solvere pensionem, & non vult, nullum debet ex hac injustitia commodum reportare: at nunc potest solvere, quia jam habet pecuniam, quam numeret illi tertio, & tamen non vult ipse solvere pensionem; ergo qua ratione reportabit illud commodum acquirendi praedium?

8. Iam quod id sit contra Iustitiam legalem; Probatur, quia quando censuista sciens fraudem, cedit per publicam Notarium illud Ius, quod ut diximus, non habet, idque regulariter sub juramento (de quo mox) & quando deinde censuarius, atque ille tertius per publicum Iudicem exigunt, & acceptant adjudicationem ex nullo Iure in conscientia procedentem, non solum peccant contra Iustitiam commutativam sub restitutionis onere, ut dictum est, sed etiam contra Iudicia, & officia publica, dum per publicos actus, & scripturas ad solvendas, & palliandas suas fraudes utuntur Iudicem, & Notarium officiis; ergo etiam peccant contra Iustitiam legalem. Nam propterea, quando Iudices, & Notarii iniquum hoc stratagemata advertunt (quod facile adverti ab eis potest, quando ille tertius submissus est pauper, vel, si est dives, quando apparet nil ad ipsum attinere solutionem illam) peccant mortaliter contra eandem Iustitiam legalem, sicuti, quia cooperantur injustitiae commutativa; peccant item contra commutativam, & subeunt etiam ipsi restitutionis onus.

9. Dixi autem (sciens fraudem, a sciente fraudem, &c.) nam, si quis ex dictis nesciat, nec sit dubium, quod fraudes illae adsint, potest, & debet judicare non adesse quia delictum nunquam praesumendum est, & tunc (factis tamen diligentibus ad veritatem descendam) poterit is sequi doctrinam datam n. 1. & 2. quia tunc prudenter putabit, illum tertium solvere censum ex pecunia propria.

10. Dices: Vel loqui possumus de censuario, qui non vult solvere immediate pensionem, nisi mediante illo tertio, & tunc peccare censuarium, concedatur, quia cum habeat pecuniam, quam solvat, teneaturque ipse eam solvere, perperam agit, non solvendo, unde & perperam tertius cooperando cum ipso. At censuista videtur excusandus, quod coactus a suo interesse, id est, ad suas pensiones recuperandas, cedat illi tertio Ius suum; supponimus enim illam tertium non solviturum, nisi ejusmodi Ius ipsi cedatur a censuista.

11. Respondeo, non solum censuarium, & tertium illum, sed nec censuistam posse per hanc tuam considerationem excusari. Ratio est, quia ad suas pensiones recuperandas, non potest censuista vendere id, quod non habet, sicuti non posset idem censuista, ad recuperandam suam pensionem

non est ultra dimidium ad vitandas lites: sed non ita esse in conscientia docet communior sententia cum Sancto Thoma, secundum quam in conscientia foro debet suppleri iustum pretium. Sed quid alii sentiant cum quibusdam limitationibus, seu declarationibus mox dicetur a num. 8.

4. Duo insuper nota. Primum, cum licitum sit, vendere pro supremo, & emere pro infimo, illud pretium, sumendum est respectu venditoris agentis de læsione, quod infimus sit, quia emptor iuste potuit eo emere. Respectu vero emptoris agentis de læsione, esse sumendum summum pretium, cum venditor iuste potuerit eo vendere. Ita Covar. lib. 2. var. c. 2. num. 3. alique. Id autem dictum est, quando est pretium vulgare habens summum, medium, infimum; nam, quando est pretium legitimum, id est, taxatum à Principe, cum id constat in indivisibili, semper illud sumendum erit.

5. Secundum: Excessus dimidii iusti pretii constituitur ex quolibet minimo, etiam uno dumtaxat obolo, quod dimidio addatur, juxta Textum legis, *L. Hac adjectio plur. De verb. signif. Verum, huic dicto refragatur Fagund. lib. 5. de contrah. cap. 40. num. 2.* sequentibus verbis *Rebellius res solvit satis esse, quod unus nummus excedatur à dimidio, & inducit sibi pro se Tiraguell. Baldum, Salicetum sed id non credo, quia parum pro nihilo reputatur, nec de minimis juvat Prator. Arbitrio ergo Iudicis id committitur, quem oportet habere favorabilem in hoc, & similibus negotiis arbitrariis.* Hæc Fagundez, sed certe praxis nostræ Regni in adjudicationibus est, ut semper Iudex judicet juxta dictum Rebellii.

Adjudicatio enormissimè non lædens, an sit licita?

6. His positis. Assero primò, in posteriori casu, id est, si Dominus pensionis adjudicavit prædium censuarii, illum enormissimè non lædens, lædens nimirum dumtaxat infra dimidium, ipsam esse tutam in conscientia, ac iuste prædium illud sibi eo modo legitimè adjudicatum possidere, ejusque fructibus tanquam legitimam Dominum sui posse. Ratio potissima est, quia ejusmodi adjudicatio fit ex vi pacti appositæ in contractu creationis census, per quod conventum cum censuario fuit, ut in casu negatæ solutionis pensionum, venderetur prædium in lectione, seu, ut loquimur, in subhastatione ad discidium ultimo emptori plus offerenti. Quod pactum apponi semper solet, & quidem in censu, ac quo loquimur, quia Nicolaus V. concessit Siculis, in creatione census posse apponi quæcumque pacta.

7. Quod autem hoc pactum sit iustum; Probatur primò, quia ex una parte non est destructivum contractus census, ut ex se patet, & ex alia, si offert venditori census aliquod gravamen, iam compensatur ex multis, quæ (ut supra diximus) sunt ex parte cap. 4. §. 4. & hoc idem cap. 6. §. 1. num. 6. emptoris, seu Censuistæ. Secundò, quia si non esset iustum, non posset in conscientia Iudex in vim ipsius procedere ad sententiam adjudicationis, ne in foro quidem externo, quia non posset licitè uti pacto inito contra Justitiam; & tamen quotidie videmus illum sine scrupulo procedere, & cum scrupulo injustitiæ si non procederet. Quòd si etiam procedit in enormissimè læsione, de qua mox non absolutè procedit, nam, ut dicimus paulò post semper relinquit locum Beneficio gratuito. Tertio, quia praxis tot annorum, per quam ejusmodi pactum palam coram Notario, & Testibus semper apponitur, clarè ostendit, id non esse illicitum.

8. Confirmari potest assertio nostra ex doctrina Excobar Corto, in tract. Trib. select. tract. 1. de utroque foro, casu secundo, art. 5. num. 36. Lege item Tancr. part. 2. quest. Mor. Tract. 5. quest. 64. n. 19. qui non solum in subhastatione, nec solum precedente ejusmodi pacto, ut res ad Discidium vendantur, sed etiam absolutè, docet, ementes vel vendentes cum læsione dimidium non excedente

Nars. III.

esse tutos in conscientia. Et quia hæc doctrina ad nos maxime facit, breviter subdo ea, quæ ipse pluribus ad factietatem congerit. Sic ergo l. c. d. c. c.

9. *Constanter asserimus, hanc propositionem probabilem esse: Leges Civiles, & Pontificiæ, ne sustinent contra emptiones, & venditiones, locationes, & cõductiones, & similes (id est similes emptioni, non vero alios, v. g. solutionis dotis, legati, census, &c. Prius si in pretio, vel mercede, alio intercedat, vel infra, vel supra iustum pretium, vel mercedem, dummodo dimidium non excedat, sunt justæ. Et accepta prout debent, nempe deficiente omni dolo, fraude, & falsa asseratione, etiam procedunt in foro conscientia. Et venditor pro majori, & emptor pro minori iusti pretii cum his conditionibus tutus manet in utroque foro. Semper intellige, modo nesciat contrahens pretium, & rem. Quod ultimum advertit pro Pueris, Malicibus, Rastis, si fortè ob levitatem, vel incertiam involuntariè agant.*

10. Hanc propositionem probat hic Auctor duodecim argumentis. Primò, quia talis est praxis ementium, & vendentium.

Secundò, quia sic non permittunt solum, sed disponunt, & positivè concedunt Leges Civiles, quod latè ipse profequitur.

Tertio, quia pacta debent servari, quando abest fraus, & dolus: at in casu nostro bona fide pactum inter venditorem, & emptorem, ut si hic pecuniam illam det, recipiet rem.

Quartò, quia sic decernunt positivè, nec solum permittivè Leges Canonica; quod probat itidem ipse pluribus.

Quintò, quia, quando concurrunt duo præcepta, illud quod est majus, seu gravius servari debet, at in nostro casu duo præcepta concurrunt. Alterum: *Pacta debent servari.* Alterum: *Inter rei valorem, & pretium debet intervenire æqualitas.* Sed majus quid, & gravius est pactum, ut definitur l. 2. de pactis, & alibi: ergo hoc debet servari.

Sextò, quia doctrina communis est, legem posse transferre dominia rerum in alium, sed in casu nostro factum est à lege, & quidem positivè, ut ipse ex legibus probat; ergo &c.

Septimò, stante voluntate, & scientia contrahentium sine dolo, & fraude, nulla est injustitia: præsumuntur enim invicem sibi remittere; ergo nullum peccatum, nullaque restitutionis obligatio.

Octavò, quia, si esset injustitia, leges non approbarent undequaque, & absolute læsionem dictam in pretio, sicuti non approbant læsionem in ipsa re vendita, qua quis, verbi gratià, loco decem mensurarum panis vendit, daret novem.

Nonò, quia id probat illud (*naturaliter*) positum in l. item si. §. quemadmodum: *Naturaliter* (inquit dicta lex) *concessum est, quod pluri sit, minoris emere, quod minoris sit, pluri vendere, & ita invicem se emptores, & venditores circumscribere, id est, decipere.*

Decimò, ex doctrina Theologorum, qui id concedunt in subhastatione, at ex leg sunt rationes extra illam.

Undecimò, ex doctrina plurium doctentium, si læsus sciat rei valorem, nullaque fraus interveniat, nullaque levitas, &c. alterum contrahentem tutum esse in conscientia. Hos Doctores præter illos, quos citat, dicitur Excobar, vide apud Dian. p. 5. r. 14. ref. 38. agentem ad emptionem, & vend. Alcarum, & Taxillorum in domo ludentium.

Duodecimò, quia opposita sententia est causa inquietudinis conscientia, & scrupulorum propter frequentissimam varietatem, quam fortiuntur in dies, immò horas, pretia rerum.

11. Hæc ille, quæ pluribus, & sanè latissimè profequitur, atque pro hac opinione citat num. 204. plurquam 40. Doctores.

12. Ex qua doctrina sic formatur pro casu nostro argumentum: Quoties in communibus venditionibus, & emptionibus læsio non est enormissima, nõ fit ex sententia hujus Doctores injustitia; sed in nostra adjudicatione,

A a 2 de

de qua nunc sermonem habemus, quæ tandem reducitur ad emptionem, & venditionem, non ad est læsio enormissima, prout de illa loquimur; ergo, &c.

13. Confirmatur, quia in nostro casu, dum iudex publicus expedit adjudicationem, non permittit solum, sed positivè se habet, transferens dominium; id quod, præter alias rationes efficaciores, confirmant etiam argumenta modò dicta ab Excobar. Quæ enim probant, iudicem in emptionibus, & venditionibus dominium positivè in alios transferre ob bonum publicum, ne sint lites, vel ob aliud, multò magis idem probant in casu nostro, ne scilicet, ob avaritiam debitorum, credita ex censu remaneant inexacta.

14. Nonnulli acriter contra nostram doctrinam invehuntur, quasi dicamus posse nos pretio injusto, per adjudicationem, rem alienam facere nostram; sed profus nunquam id dicimus, asserimus enim, illud esse pretium iustissimum, tum quia est pretium, quod habetur iustè in subhastatione, ad quam subhastationem consensit debitor in pacto initio in fundatione census, ut sæpè dictum est, tum quia etiam extra subhastationem esset iustum pretium illud, de quo loquimur, vel certè à venditore voluntariè remissum, ut modò dixit Excobar, tum quia id fit ex mandato Principis in casu nostro, qui princeps potest transferre dominia, &c.

15. Objicies primò. At in adjudicatione, de qua nobis est sermo, adest involuntarium, neque enim, nisi coactè id patitur censuarius.

Respondeo, non quidem coactè sed maximè voluntariè hoc censuarius patitur, quia, per maximam libertatem, consensit in pactum illud, quando vendidit censum, ut ex dictis patet.

16. Objicies secundò in jure *L. A. D. Pio, §. Pignora, ff. De re judicata, communi præcipitur, ut quando pignus à Judice addicitur creditori, debeat, præcedente æstimatione vendi, etiamsi vendatur sub hasta. In nostro item Jure Siculo in Capitulo Rituum, v. Et data quæ est n. 112. & 113. conceditur, ut possit creditor, saltem in aliquo casu, accipere dumtaxat, pingue valens, id est, ultra summam sui crediti, lucrari possit insuper quartam partem dictæ summæ ex ea re, quæ vendenda fuisset sub hasta, sed præcedente item æstimatione; ergo in nostro, & in communi Jure debet pretium rei esse, quanti illa verè se valet; ideo enim præcedere debet æstimatio, licet deinde concedatur dicta quarta pars: At in adjudicatione, de qua loquimur, nulla præcedit æstimatio; ergo semper injustum erit, sic vendere, vel emere.*

17. Respondeo; quæ dicta sunt in Majore, rectè procedere ex Jure communi, & Siculo in cæteris, in quibus nullum adest pactum ad discursum, seu ad subhastationem, per quod renuntietur prædictæ æstimationi præcedenti. Sed in nostra adjudicatione notanter huic Siculo, & communi Juri in fundatione census renunciatur, præsentè, approbantè, & exequente Principe. Cur ergo, urges ea Jura legitimè renunciata? Juribus autem, quæ sunt ad peculiarem cujuscuque utilitatem, quemlibet renunciare posse, ne ipsi quidem adversarii dissentent, multò magis ipso Principe consentiente.

18. Objicies tertio: Aliqui injusta onera, injustaque debita fingunt, ut adjudicatio per fas, vel nefas procedat; vel fraudes in subhastatione committunt, removendo licitatores, &c. ergo saltem ex his capitibus manifesta committitur injustitia.

Respondeo. Hi certè non sunt tolerandi: Verùm, malitia illorum nequaquam ei officere debet, qui sincerè remedia à jure, & à justa conventionè concessa sine fraudibus usurpat.

19. Objicies quarto: De natura subhastationis est, ut concurrant plures volentes emere. Ad, quod non est in nostra adjudicatione, ubi fiunt quidem proclamationes in foro, sed, vel coram paucissimis, vel nullo emptore pretium re vera offertur.

Respondeo primò, satis esse creditori; si nulla fraude

& sincerè curet faciendas publicas proclamationes rerum per accidens est, ut nulli appareant licitationes.

20. Respondeo secundò, Debitorum iam facta communitè in hac licitatione immobilium raris, vel nullis comparere, præter ipsum creditorem, & tamen per ejusmodi licitationem, sic communitè usum pariter fundatione census consenserunt; ergo creditorem emens non injustè emit; volenti enim & scienti non injuria ab eo, qui sine fraude procedit.

Has paucas objectiones attulisse, & diluisse, substat nam cæteras poterit quilibet ex dictis, & dicendis difficulter elucere.

21. Verùm, non est hic emendum quid dicitur Diana, part. 4. tract. 4. ref. 12. & quid ejus summa: *Ita (inquit Diana timidè favens nostræ secundæ) Lector, cogita, an excusare possis adjudicationem, quæ fieri solent in hoc Regno ex pacto unguè dictæ à D. C. dummodo sine fraude, & non ultra dimidium subhastationis efficiantur; nam in tali casu illa bona venduntur sub hasta, & ad vocem Praconis; ergo si sine fraudibus, & cum justis requisitis emuntur intra dimidium justè pretii, talis emptio justa, & emptor non tenetur restituere, ne rem, neque fructus, ex rationibus; & auferuntur D. C. asserentium, merces ultroneas non solum esse, sed etiam parte, & de hoc non est dubium, verum etiam pro emendo. Ita Palatinus, Chetanus, Megala, Rebellius, Salas, &c. sed bona, quæ venduntur sub hasta, ubi venduntur hujusmodi, & decet Molina, Bordonus, & alii, ergo licet ipsum pro medietate, & ideo, ut dixi, tu cogita. Hæc Diana.*

22. Quibus summa Diana v. Pretium n. 3. addit de suo in hunc modum: *Sed obstat prægnantibus Alphonso, quam dicitur de pingue valente, in casu ris diminutio in adjudicationibus taxari. Hæc Diana.*

Sed Regem Alphonsum loqui de adjudicationibus pro quibus non adest pactum ad discursum, ipsius adversarii farentur, & nos innuimus n. 17. Quare parum & debebat hujus summæ Auctor, hoc de suo tempore quam addere.

Adjudicatio enormissimè lædens, an sit licita?

23. Aliter secundò: In priori casu, quem dicitur n. 1. si Dominus pensionis adiudicavit sibi prædictum censuarii, illum enormissimè lædens, nimirum supra dimidium, ipsum non esse tutum in conscientia, & in prædium illud possidere, fructusque percipere. Quod quia pactum, in quo fundatur adjudicatio, quæ hujusmodi est enormissima læsio, cum sit nimis onerosum ementi venditori, & nimis prodigum (vendit enim in sum rem infra dimidiū justè pretii, quod semper fuit in pace existimatum intolerabile damnum) pactum, in quo, contra bonos mores, bonumque publicum est, movendum de pauperandi, atque adeo illicitum, & non tolerandum, nec ementi conferens ullum Jus, cum sit inopustum. Rectè ergo in Textu C. cum casum, C. cum D. C. de Emptione & Vendit. irritatur contractus Emptionis, & Venditionis ultra dimidiū justè pretii, & quæ valet centum, emas quadraginta novem, vel tredecim, & quinquaginta uno, etiamsi abique dolo, & fraude fiat: Rectè, inquam, sic enim bonum publicum requirit, ut dictum est.

24. Atque hinc bene fit, ut, si in ord' nata subhastatione, quæ solet esse rerum mobilium, ead. m. de pauperatio accideret, ne illa quidem venditio esset justa. Verùm, communitè non accidit, quia ex venditione remobilis, non tam facile homo depauperatur. Patet, per distractionem enim rei mobilis solum amittitur res, & paucissimi fructus fortè ex illa re, ut ex secunda regula proveniendi; nam ideo præter hanc rationem, additè alias, quas diximus l. 8. in Decal. l. 3. c. 7. §. 4. 23. Hæc enim ibi fuit locutio, quam appellamus (all' in emptione) cessimus in subhastationibus mobilium posse rem vendi

quanti minoris sine fraude potest. At per distractionem boni fructu ferri, de quo hic nos loquimur, non solum amittitur res, sed pluri etiam fructus, id est, per consequentes annos perpetuos, ad quæ causa ea est de pauperandi. Et aliqua quidem adest, sed toleranda, sed parva, imò propter bonum publicum, positivè concessa a nostris legibus in adjudicatione, quando est lætio infra dimidium. At certè magna, & intolerabilis, nec concessa, quando supra.

25. Confirmatur nostra doctrina, quia per Beneficium, seu remedium, quod nos appellamus gratiosum, à Prorege conceditur censuario, quandoque ipse censuarius voluerit, actio ad repetendum bona adjudicata, quando invenitur lætio enormissima, per quod Beneficium jubet Princeps recognosci à Iudice adjudicationem illam, ut si constet bona adjudicata excedere dimidium pretii, pro quo processit distractio, tunc, soluto debito unà cum legitimo interesse, restituantur dicto eidem censuario bona illa, eorumque fructus, quæ fuerunt adjudicata. Si ergo per iudicem restituantur bona in læsione enormissima, signum est illam adjudicationem non fuisse approbatam à legibus, sed solam, ut debitum solveretur, fuisse permisam. At contra, cum illud Beneficium gratiosum non concedatur à Principe, seu à legibus in læsione non enormissima (in qua læsione solum quadrimestre ad redimendum conceditur censuario, intra quod ipse possit, soluto debito, pro quo processit distractio, recuperare bona adjudicata; nam cæterum, eo quadrimestri elapso adjudicarius legitime, & perpetuò bona illa adjudicata deinceps possidebit.) Cum, inquam, illud beneficium gratiosum non concedatur, satis manifestum signum est, adjudicationem, procedentem ex læsione non enormissima, non permiti solum à legibus, sed etiam positivè concedi.

26. Hic ergo nota, quando adfuit dicta enormissima lætio, etiam si censuarius beneficium illud à Prorege non petat, tamen in conscientia posse solum retinere tandiu prædictum adjudicatum, quoadiu, per perceptos fructus, deductis expensis, tuo credito, ob quod processit adjudicatio, sit satisfactus: nam deinde, etiam ante sententiam, reddere obligatus rem Domino, ne scilicet alienum sine titulo possideas: id, quod, etiam in alio eventu, quando lætio non fuit enormissima, pergerisse non paucos, sed certè ex liberalitate scio, quod, ut laudabile consilium ab omnibus excipiendum, merito proponi potest.

27. Obijcies: Non apparet disparitas, cur in læsione enormissima adjudicatio sit illicita, licita autem in læsione non enormissima.

Respondet primò, aliquam disparitatem à me allatam fuisse modò n. 24.

Respondet secundò, verbis iisdem, quibus utitur in simili prædictus Excobar loco supra, citato num. 214. Sic enim habet: *Per aliquos prædicta doctrina, id est, quod in conscientia sit etiam licita emptio, vel venditio cum enormi læsione, locum etiam habet, quamvis pretium sit infra, vel ultra dimidium iusti, hoc est, etiam si res ematur minori iusto pretio infra dimidium, vel vendatur majori, quamvis excedat dimidium, dummodo deceptio prædicta non interveniat ex dolo, modo supra explicato, &c. Noverunt enim leges ipso jure irritare ejusmodi contractum, quia ex substantiabilibus nihil in eis deficit, nempe res, pretium, & consensus; quare prædicti erunt tuti in conscientia in horum sententia, donec per judiciale Decretum contractus rescindatur. Et quamvis id, fundamento hoc, probabile esse aliquibus videatur; nos tamen tale firmare, vel consilere non audent: Tum, quia plurimum esset, laxare habenas in re periculosa: Tum, quia aliquibus videbitur audacia, ita loqui contra tantos Doctores contrarios. Denique aliqui non fuerunt auctores probabilitati principalis nostre opinionis subscribere, & sic multo minus probabilitati hujus. Omittamus ergo, ut alii, novis fundamentis visis, hoc dicant, nam nos hoc non dicimus, sed omninò negamus.*

Paſ 111.

28. Et panò post num. 225, sic eandem sententiam habet: *Declaro nostram opinionem, quod accipi debet de læsione infra dimidium iusti pretii non si excedat: Tum, quia ita voluit Doctores dictam nostram opinionem tuentes, à quibus recedere non audent. Tum, quia in tam gravi læsione potius ignorantia læti presumitur, quam scientia, & sic desit consensus presumptus saltem, & docent Covarr. & Menoch, cum aliis apud Hermosillam. Hæc ille.*

Et hæc nos, allatæ objectioni proportionaliter applicanda. Ex quibus non assentior Patri Vincentio Tancredo, tom. 1. quæst. mor. tract. 2. quæst. 53. qui adjudicationem, etiam cum læsione enormissima, approbat, excipiens solum, quando adjudicans cognoscit Dominum prædictum esse ineptum ad petendum remedium gratiosum, sed certè nunquam est approbanda, ut constat ex dictis.

Dubium incidens de onerum Accollatione.

29. Querimus, an onera, quæ rem afficiunt, sive sine onera proprietatis, sive census, sive alterius contractus realis, quæ verè debentur supra bona, quæ adjudicare quis sibi intendit, minuunt valorem rei, an verò possint computari in pretio ejusdem rei, in ordine ad videndum, an in adjudicatione datum sit pretium cum læsione, vel sine læsione enormissima. Fac, verbi gratià, prædium à te adjudicandum valere aureos centum, tuum autem creditum, propter pensiones non solutas, esse aureorum decem: Si eidem prædio sit adnexum onus solvendi alicui tertio aureos quinquaginta, onus hoc minuetne valorem dicti prædii, an computabitur in pretium? Nam, si in pretium computetur, non erit lætio enormissima, id est, non erit lætio ultra dimidium, quando tu adjudicabis ejusmodi prædium pro tuo credito decem aureorum: erit verò enormissima, si dictum onus sit demendum de valore prædii.

Offendit id manifestè; si enim illud onus quinquaginta aureorum ingreditur, ut ita loquar, in pretium, certè totum pretium pro prædio, quod valet centum, erit aureorum sexaginta, id est, decem ex pensionibus non solutis, & quinquaginta ex onere accollato, quo factò Dominus prædii, pro suo prædio valente centum, habebit in adjudicatione sexaginta, quæ non est lætio enormissima. At verò, si onus hoc dematur de valore prædii, remanebit ejus valor aureorum quadraginta. Tu ergo, si pro decem aureis ex pensionibus non solutis tibi adjudicabis prædium hoc, accipies rem valentem quadraginta aureis pro decem aureis, quæ est manifestè lætio enormissima, quia est ultra dimidium, atque adeo, ex vera nostra sententia nulla erit adjudicatio. Ecce quantum interest hæc præsens discussio.

30. De qua duas inveniò Jurisperitorum nostri Regni sententias. Altera docet, ejusmodi onera accollata minuire rei valorem, atque hanc sequitur Ioannes Francisc. Castill. decis. 127. num. 9. pro qua multos Doctores etiam citat Antonius de Amato in *variar. resol. l. 2. res. 61.* Et Castillo quidem addit, hanc esse conclusionem dubitatam, cum agitur de adjudicatione ex vi contractus cum pacto ad discursum, assertetque duo argumenta præcipua, quæ etiam assert de Amato l. c. Primum sic formati potest.

31. Adjudicatio, ut est certi nostri juris, nulla est, si pretium, seu creditum, pro quo fit, non est verum, etiam si deficiat in uno obolo: sed, quando onus accollatum, non est verum, (ut accidit certè potest ex ignorantia facti) Adjudicatio non est nulla; ergo onus non est pretium.

32. Secundum, quia cum debitor vult sibi redimere rem alteri adjudicatam (quod posse facere, dictum est supra) tenetur solvere pretium, & tamen non tenetur solvere onera accollata, etiam si ea adjudicarius redemisset à Censuario; ergo onera non sunt pretium.

33. Altera sententia tenet prædicta onera computari in pretio, quam sequitur Provincial, in suo Consil. quod

habetur inter Decif. *M. f. f. l. Decal.* 7. Franciscus Baroni-
 nius, *l. mox citando*, Vincentius Tauer, *tr. 2. q. mor. 9. 53*. Et
 hic quidem rationem offert, quia, inquit, adjudicator emit
 prædium, prout est totum, & virtute solvit pretium va-
 lore totius prædii. Addit primò, onera esse partem pre-
 tii, citatque quandam legem dicentem, *quasi in parte præ-
 tii ea res sit*. Addit secundò, si non computarentur in
 pretio ipsa onera, creditorem non posse causare execu-
 tionem contra debitorem, ut de sic defraudaretur suo
 credito.

34. In praxi item contrarias invenio in Regno Deci-
 siones, nam quod onera accollata à creditore computen-
 tur in pretio, decisum fuisse in Regno restatur Baroni-
 us, de *cit. l. 2. in Addit ad quæst. 16. num. 211*. Quod autem
 non computentur, apparet decisum apud Cætil. *loc. cit.*
 & apud de Amato *loc. cit.* Ex quibus colligitur, utramque
 sententiam habuisse hæctenus, etiam in praxi, Patronos
 suos, sed spero fore, ut omnes in posterum ad primam
 sententiam profus accedant.

35. Nam, si rem Theologicè expendere velimus, in-
 veniemus, onera ejusmodi non posse in pretium compu-
 tati, atque adeo primam sententiam veram esse, non
 quidem ex vi argumentorum Jurisperitorum, quæ for-
 tasse quilibet in utramque partem vertere potest, sed
 ex ratione à priori, quam jam subdo: Et enim, ut
 supra, *cap. 2. §. 3. num. 1.* diximus, per pecuniam, qua
 censum annuum emimus, nè sit usura, illud facimus, ut
 emamus Jus ad fructus alicujus boni fructiferi, seu, ut
 emamus partem usufructus alicujus prædii. Illud igitur
 Jus, seu pars usufructus, pars est prædii empta ab illo,
 qui censu fundavit, nec est illius, qui prædium nunc pos-
 sidet. Quando ergo ab hoc possidente prædium, illud
 mihi adjudico, non possum mihi adjudicare Jus illud, seu
 partem illam usufructus, quæ non est in dominio præ-
 sentis possessoris, sed alterius anterioris Censuistæ: quare
 debet hæc pars tolli à prædio, quod prædium ego per
 adjudicationem, & ad discursu mihi emio. Ergo non po-
 test intelligi, quomodo onera illa accollata sint in pre-
 tium; sunt enim Jus fructuum, seu usufructus alterius
 censuistæ, quod Jus ego mihi nunc non adjudicò, nec
 emio, nec mihi attribuire possum, cum pertineat ad alium
 prædictum censuistam, & ipse habet hoc Jus, non pos-
 sessor præsentis.

36. Ex hac præterea ratione patet, nec meum Cap-
 itale hujus præsentis census, ob cujus fructus non solu-
 tus procedit adjudicatio, me posse ponere in pretio, quod
 offero, nam eadem ratio jam dicta, si rem attentè pen-
 tetes, id manifestè probat.

37. Denique ex dictis vides primò, rationem secundæ
 sententiæ allatam *num. 33.* esse nullam; supponit enim
 adjudicatorem emere prædium, prout est totum, quod
 falsum esse, nostra ratio modò allata *num. 35.* evidentè
 ostendit. Idem dic de eo, quod addit primò, supponit
 enim id, quod est probandum. Et quidem lex, quam *ibi-
 dem* inducit, contra ipsam secundam sententiam est, non
 illud (*quasi in pretium*) ostendit onus accollatum, dum
 demit partem, atque adeo valorem à re, facit, ut ejus rei
 pretium debeat esse minus, quàm si illa onera non ad-
 sent. Postremò, quod addit secundò, id est, creditorem,
 non posse causare executionem, si onera non compu-
 tentur in pretium, nimis est falsum; potest enim execu-
 tionem causare pro pensionibus non solutis, ut item pro
 expensis, pro quibus Jus duntaxat habet.

38. Post hæc scripta volui duos Jurisperitos certè
 ex primariis hujus Regni de hac difficultate consulere,
 qui dixerunt, esse distinguendum; nam de censu per-
 petuo irredimibili proprietatis primam sententiam ex-
 cipiendam esse, contendeant. De censu autem redi-
 mibili, qualis est is, de quo hæctenus locuti sumus, in
 forma Bullæ, esse excipiendam secundam. Volui hujus
 distinctionis rationem cognoscere, & nihil ad rem ob-
 tinui. Illa ergo posset esse fortasse, quia hi fortè puta-
 bant, censum redimibilem esse debitum supra rem, non
 autem rem ipsam, seu partem rei, atque adeo esse pretium

cum contra census proprietatis putarent, esse rem ipsam
 seu partem rei, nam tota res consistat ex proprietate
 usufructu, atque adeo non esse pretium.

39. Verùm, distinctionem hæc nullam esse, & pro-
 bilis, siue non pars rei non emittur in adjudicatione, pro-
 re detrahi omnino debet à valore ejusdem rei, quæ
 dicatur.

40. Prædicta denique confirmantur ex Juribus, quæ
 recentissimus nostri Regni Jurisperitus Martinus
Tr. 1. de Donat. Diss. 2. part. 6. n. 160. nostram sententiam
 sequens sic induxit.

Lesio vero in hoc remedio non ita mensuratur, ut
 alibi putant, quando in Decreto ultra pretium adsumuntur
 lationes, computando videlicet illas in pretio; nam
 est, quod prius debeant de valore rei detrahi, *nam accol-
 late, quæ faciunt rem minus valere, ut ex Textu in
 partem, 79. de contrahend. Empt. ad ducem Martini
 l. 1. Gloss. 2. Tir. 11. lib. 5. fol. 379. & Gratian. allegat.
 num. 43. & postea videre, si pretium sit minus detrac-
 stantis valoris rei. Et enim, si excedat etiam in onere, hæc
 est hinc remedio. Neque in Regno, quoad fructus, pro-
 prium est, ut alia lesione opus sit, quam illa, quæ
 ultra dividuum excedit, quicquid sit de hoc censu
 late tradita per Molinam de rit. Nupt. lib. 3. quæst. 10.
 tot. Vbi emittitur.*

41. Exemplum sit: Si fuerit venditio res, quæ sit
 ris unciarum quatuor censum, pro pretio venientem
 ta novem cum accollatione aliarum unciarum
 Nam minus pretio rei in illis ducentis accollatis,
 adjudicata remanet valoris ducentarum unciarum, & pro
 rei distracta pro 99. resultat evidentè lesio censuistæ
 uncia supra medietatem.

42. Quæ, quam distent à computo, quod alii
 nemo est, qui non videat: Nam si in casu prædicto
 centra accollata jungerentur cum pretio importante un-
 centra, non adesset lesio, quia res valens 400. esset
 empta pro 299.

43. Hæc posui, quia Cassillus decisione 14. & 15.
 decisione 33. & 247. Gimbis decisione 105. col. 1.
 buerunt rem pro indubitata, vel aliter, emiserunt
 hæc praxi, inde sapinus super hoc vidi Indicum dicitur
 partis cruciari. Cum hæc vero praxi vidi sapinus dicitur
 ego obtinui anno 1626. pro Nepete contra Alexan-
 Rizari, referentè D. Loppulo: Adde Cassilli *alibi
 cif. 127.* Hæctenus Curelli.

Sed nos vela contrahamus, atque de tota hæc
 tra breviter consuetam nostram, prædicta
 sufficiat.

§. IX. De Fingente velle redimere Censum.

1. SI quis carens omnino animo redimendi, cum
 velle redimere censum annuum, quem alicui, v. g. annu-
 quotannis debet, idque, ut eo metu inductus Pen-
 minuat aliquid de pensione, consentiens nimirum, quod
 census maneat cum obligatione minoris pensionis, hæc
 pensio, v. g. quæ erat quinque pro centum, fiat quatuor
 vel tria pro centum, si quis ita, inquam, fingat, quæ
 cum obligatione restitutionis? Id certe solet in
 Censibus Bullatis passim occurrere, nam prope
 calce hujus Capituli id emittendum non fuit.

2. Respondeo: Quamvis sic fingens, primo factè
 maliter non videaris injustè agere, quia verè habes
 redimendi censum; tamen dico cum Delgado, *l. 1. de
 Inst. num. 171.* te sic fingentem injustè agere, & esse
 demandandum ad restitutionem; extorques enim cen-
 sum illum per fraudem, fingendo, te velle censum
 dimere, cum tamen nolis, & alquando ob castitatem
 pecuniæ, non possis. Cum igitur dolus tuus in hæc
 sit det causam contractui dimissionis census, ob-
 beris ad restitutionem, & ad refectionem contractus,
 idque non ex eo, quod non habeas Jus, velip
 redimendi.

redimendi, sed eo, quod cum hoc iure uti nolis (verè enim redimere non vis) ita dolose agis, ut ejusmodi doli det adequatam causam contractus. Quod autem, quando doli contrahentis dat causam contractui, invalidus sit contractus, est doctrina communis, & nos illam explicuimus l. 8. *De cal. tr. 3. §. 11. n. 15.*

3. Addit Ioannes Delugo l. c. Thomam Sanch. Less. Castr. Dianam apud eundem Delugo, alioque fortasse concessuros, ita fugientem non obligari ad restitutionem, expliq: Quæri solet, an metus de malo, quod iure alicui infligi potest, irritet contractum: V. g. An, si tu sine animo exequendi commineris accusare, vel punire Petrum de delicto ab eo commisso, justè possis accipere proportionatam pecuniam, quam ipse tibi solvat, ne illum accuses, vel punias? Et prædicti quidam Doctores respondent, justè posse, validamque esse solutionem, & justam, quia satis editur Iuri suo, qui, cum possit, in tui gratiam subit onus privandi se illa potestate, quam antea habebat: quam doctrinam probabilem esse facit n. 168. ipse Delugo, licet ipse cum Bonacina, & Molina illam non sequatur. Cum igitur Doctores prædicti id teneant in hoc casu de accusatione, ideo Delugo dixit, idem fortasse eos esse putaturos de prædicta comminatione Redemptiois census.

4. Ego nihilominus constanter assero, eos non idem putaturos. Ratio est, quia aperta apparet adesse sparsitas, nam, qui fingit velle accusare, potest accusare, licet animam accusandi non habeat. Hanc igitur potentiam vendit, quare hic contractus non fundatur in dolo, sed subsistit in hac potentia, quæ venditur: At, qui fingit velle redimere, cum redimere verè nolit, vel non possit, nihil vendit, & nihil promittit: ex alia verò parte, ejusmodi contractus diminutionis census immititur totus, ut dictum est, in dolo, ergo, &c. Quod si cum posses, velles, jam non esset fictio, unde, nec iniustitia, &c.

CAPVT VII.

An à Montibus, qui vulgò nominantur Vacabiles, vel non Vacabiles, justè emantur Censūs, vel Pensiones annuæ?

1. Præmittendum est primò, hujusmodi Montes sic solere constitui, Principes, vel Domini, vel Civitates ex Gabellis, Fructibus, seu Iuribus suis solent singulis annis colligere certam quandam summam, seu redditus, quo omnes, vel certam partem, dicti Principes, vel Civitates constituunt aliis vendere: quare dividunt summam in varias partes, nimirum in decem, viginti, triginta, &c. ut sic hujusmodi redditus vendi facilius multis possint. Tota ergo hæc summa annuorum reddituum reposita pro pensionibus solvendis iis, qui ement, vel emerunt, dicitur Mons: ipsi autem annui redditus vocantur Montes, qui aliquando denominantur à re, supra quam pecuniæ accipiuntur, ut Mons Farinæ, Mons Carnium, Mons Vini: aliquando ab eorum Institutore, ut Romæ adest Mons Pius, Mons Sixtus, Mons Iulius: aliquando à causa, propter quam fuerunt instituti, ut Mons Pacis, Mons Finis, &c.

Nota, singulas portiones, & pensiones horum reddituum appellati loca Montium, & eos, qui illas emunt, vocari Emptores locorum Montium.

2. Præmittendum secundò: Aliquos ex his dici Montes irredimibiles, quia empti sunt cum pacto, ut redimi non possint: aliquos redimibiles, quia Princeps, seu Dominus potest eos redimere, reddendo pecuniam capitalem iis, qui loca Montium emerunt: rursus, aliquos dici Montes non Vacabiles, cum non pereant obitu ementis illos, sed transeant ad hæredes: aliquos Vacabiles, seu temporales, quia obitu Emptoris vacant; neque enim ad hæredes transeant, sed redeant ad Principem, seu Dominum.

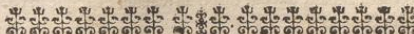
3. Præmittendum tertio, hos Montes, ut ex eorum explicatione cognovisti, nihil aliud esse, nisi speciem census, sive perpetui, sive vitalitii, sive alterius conditionis ex iis, quos supra initio hujus Tractatus explicuimus; sicut enim, inquam, nam fundantur in Gabellis, luiti, & que fructiferis, ut modò dixi numero primo: cum cæterum census in genere possint fundari super alia quæcunque bona fructifera, modo, quo, supra, cap. sexto, §. præfinitum 3. n. 2. explicatum est.

4. Quare, si ponas, aliquem Montem carere bono fructifero, ille sanè illicitus omnino erit; Nam pensio, quæ annuatim recipiatur, esset merum lucrum ex mutuo, quæ ipsissima est usura, nisi aliunde ex damno emergente, vel lucro cessante, vel simili titulo justificaretur, ut justificari supra, tr. 1. de Mutuo, & Usura c. 3. §. 9. diximus Montes Pietatis, & rectè notat in Montibus, de quibus hic loquitur, Delugo, d. 45. de Iust. num. 198. & num. 203.

5. His ad cognitionem Terminorum præpositis, assero, Montes esse licitos, sed, ut liciti sint, requiruntur conditiones quatuor. Prima est, ut redditus, seu loca supra quæ fundantur pensiones, verè existant. Secunda, ut supra ejusmodi redditus nequaquam imponantur plures pensiones, quàm ipse Mons contineat. Tertia, ut, si Mons pereat, pereant etiam pensiones, & loca: Si verò Mons pereat ex parte, etiam ex parte pereant pensiones, nam, ut supra vidimus, pereunte re, perit census, seu ius in eo constitutum, præscindendo ab aliquo justo pacto, ut ex prædictis satis patet. Quarta, quæ certè est præcipua, quæque etiam colligitur ex prædictis, ut, quando Montes sunt vacabiles, dentur majores pensiones, seu loca, quàm quando sunt non vacabiles, seu perpetui, & ita sanè fert consuetudo, ut vacabiles emantur ad rationem novem, decem, & alicubi duodecim pro centum, non vacabiles verò ad rationem quinque, vel quinque cum dimidio.

6. Iam verò his conditionibus vallatos hos Montes licitos esse, manifestè probatur, nam sunt, & ipsi, quidam census. Quemadmodum ergo, in censibus emitur ius percipiendi annualem pensionem, ex bonis fructiferis alterius, ita, qui ejusmodi loca emunt, ius emunt percipiendi annuam pensionem ex bonis, & Iuribus fructiferis dictorum Montium.

7. Adverte, eos, qui emerunt dicta Montium loca, posse alios ea vendere plures, vel minoris, quàm ipsi emerunt: Emerunt, verbi gratià, aureis centum, sed vendere possunt centam, & quindecim, vel nonaginta: nempe, quia sequuntur naturam aliorum censuum, qui, modo, quo superius, cap. 3. §. 2. à num. 9. docuimus, justè plures, vel minoris venduntur, quando concurrunt plures, vel pauciores Emptores, unde crescit, vel decrescit pretium, vel quando similes circumstantiæ pretium rei vendendæ, vel augent, vel diminuunt. Atque hæc de censibus satis.

TRACTATUS III.

DE

CONTRACTU CAMBII.

CAPUT PRIMUM.

Quid sit Cambium?

1. **C**AMBIIUM, ut hic accipimus, est Permutatio unius pecuniæ cum altera, sicut cambire in universum nihil aliud est ex Tiraquello de retractu, lib. 1. cap. 30. init. nisi Rem cum re permutare. Ex Aristotele autem pr. phys. cap. 6. A a 4 triplex